

Історія History

УДК 791.41:[621.397+78]"1939/1985"

МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ: ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

Діана Дзюба

Пропонована стаття є початком дослідження проблематики музичного телевізійного контенту як невід'ємної та важливої частини національного телебачення України. У статті розглядається сукупність музичних телепрограм на державному телебаченні: УТ (1951–1991), УТ-1 (1991–1998), Перший національний (1998–2015) і «UA: ПЕРШИЙ» (2015 – донині). Історичний період охоплює майже 60 років: з 1939 до 2019 року. Упродовж цього часу в телепрограмах була представлена різноманітна музика. Контент-аналіз показав зміну балансу ефірного часу для різних сегментів музичного мистецтва.

Ключові слова: історія телебачення, Перший Національний, УТ, UA: Перший, музика, українське телебачення, музична програма.

Proposed article is an introduction into research on the issues of music television content as an integral and important part of national Ukrainian television. A wide range of musical programs on the state television (UT (1951–1991), UT-1 (1991–1998), Pershyi Natsionalnyi (1998–2015) and UA: *Pershyi* (2015 – up to this time)) is considered in the article. Historical period covers almost 60 years: from 1939 to 2019. Diverse music genres, styles and trends have been presented in television programs during the whole period. Content analysis has shown a shift in airtime balance for different segments of the musical art.

Keywords: history of television, Pershyi Natsionalnyi, UT, UA: Pershyi, musical program.

Музика почала своє існування в телевізійному ефірі практично відразу з появою перших передач телебачення. Вже через тиждень після пробного показу статичного портрета, а саме 8 лютого 1939 року перші українські телевізійники транслювали виступ керівника ансамблю бандуристів О. М. Бобиря.

Музичні твори включено у візуальну структуру телевізійного контенту – від новин до реклами.

Актуальність цього дослідження зумовлена недостатнім рівнем вивчення феномену «музика на телебаченні» в українському телевізійному ефірі. Під цим розуміються не тільки спеціалізовані музичні телеканали, що виникли в Україні в XXI ст., а весь комплекс різноманітної музичної продукції з початку функціонування державного телебачення в країні з кінця 1930-х років.

Пропонована стаття лише початок дослідження проблематики музичного телеконтенту як невід'ємної та важливої частини національного телебачення, що

має свої специфічні функції, художньо-естетичну специфіку, жанри програм, способи організації виробництва і глядацьку аудиторію.

У статті розглядається сукупність музичних телепрограм на українському телебаченні, починаючи з 1939 до 1985-х років. Різноманітна музика – фольклорна та естрадна, симфонічна і камерна, оперна і хорова була представлена в телепрограмах упродовж цього часу. В середині 1980-х років відбуваються карколомні зрушення політичного, суспільного і культурного життя тогочасної держави, до складу якої входила Україна. Не минули ці зміни й сферу телебачення.

Контент-аналіз зроблено на відеоматеріалах, які збереглися в архівах Першого Національного та студії «Укртелефільм». Для вивчення специфіки програмної політики українського ТБ використовувались архівні матеріали періодичних видань «Радіопроекти», «Вечірній Київ», «Говорить Київ», «Говорить і показує Україна», де в

ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

різні періоди друкувалась програма передач телеканалів.

Використання музики на телебаченні визначається специфікою малого екрана, його камерно-інтимним способом сприйняття, а також оповідальним принципом побудови художнього образу. Музика допомагає виявляти жанрові та стилістичні особливості аудіовізуального твору, сприяє найбільш повному розкриттю ідеї та творчої концепції телепрограми.

Чи змінюється музика, потрапляючи в нове телевізійне середовище? Безперечно. Звертаючись до творів музичного мистецтва, призначених для аудіального сприйняття, телебачення інтерпретує їх і перетворює у твори аудіовізуальні. У результаті поєднання музики зі словом, звуками і шумами створюється особливий аудіовізуальний ряд і якісно новий твір.

Дискурс, що розгорнувся в 50-х роках ХХ ст. піддавав сумніву можливість повноцінного поєднання музики і візуальних образів у межах телевізійного кадру. На той час виокремились дві протилежні думки. Прихильники класичної традиції вважали, що телебачення є лише технічним посередником між виконавцями і слухачами, тому воно має максимально точно і детально передавати твори інших видів мистецтв, приміром, документально транслювати концерт. Носії іншої точки зору визначали художнє телебачення як самостійне мистецтво, в якому музика повинна підкорятися кадру, законам візуалізації. Практика показала, що телебачення завжди видозмінює об'єкт зйомки навіть при прямій трансляції, створюючи свою нову версію, телевізійну. Такою є специфіка цього унікального екранного мистецтва.

В Україні перша офіційна проба телепередачі в ефір відбулася 1 лютого 1939 року о 12 годині дня в Київському радіобудинку, як повідомив орган Київського МК КП(б)У та міськради вечірньої газети «Більшовик» (№ 25) у статті «Перша телепередача». За 40 хвилин було передано портрет Серго Орджонікідзе та різні написи (титри).

Вже через тиждень першим телевізійникам вдалося перейти від передачі беззвучного статичного зображення до рухомого і

зі звуком. 8 лютого 1939 року про створення телевізійного центру при Київському радіобудинку повідомила фотохроніка урядового агентства РАТАУ, продемонструвавши фото виступу керівника ансамблю **бандуристів А. М. Бобиря**.

Тодішня нечисленна аудиторія перших пробних трансляцій, яка складалася з кількох десятків власників телеприймачів у Києві, змогла побачити й почути уривки з драматичних і оперних вистав, виступи відомих діячів мистецтва, переважно оперних співаків.

12 лютого 1939 року в газеті «Правда» (№ 42) опубліковано інформацію про 15-хвилинну телепередачу з Київського телецентру, де 10 лютого в студії виконав українські народні пісні соліст Київського українського академічного театру опери і балету імені Т. Г. Шевченка – тенор **Арнольд Григорович Азрикан** у супроводі скрипаля київського радіокомітету Басова.

Із квітня 1939 року телевізійні передачі транслювалися щовівторка, щочетверга і у вихідні дні о 19.00 на хвилях станції РВ-9, їх вихід анонсували на шпальтах щотижневої газети «Радіопрограми».

20 квітня 1939 р. о 19.00 «Телебачення. Сценки з опер **«Тихий Дон»**, **«Піднята цілина»** (обидві І. Дзержинського). Передача тривала 30 хв.

18 січня 1940 р. з 20.15 до 21.00 звучали **арії з опери «Моцарт і Сальєрі» М. Римського-Корсакова** у виконанні артистів УРЕ Завадського і Іванова.

20 січня 1940 р. о 20.00 ТБ передавало уривки з **опери «Борис Годунов» М. Мусоргського** (сцена коло фонтана та сцена Марини з Рангоні).

24 січня 1940 р. о 20.15 Монтаж **опери «Демон» А. Рубінштейна** у виконанні артистів Київського академічного театру ім. Т. Г. Шевченка.

4 лютого 1940 р. о 20.00. Уривки з **опери «В бурю» Т. Хрєннікова** у виконанні артистів Київ. ордену Леніна академ. театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка.

Тогочасна телестудія була звичайною кімнатою, де для звукоізоляції на підлозі лежав товстий килим, а стіни були обладнані оксамитовою тканиною. Механічне

ІСТОРІЯ

телебачення вимагало інтенсивного освітлення, тому величезні лампи були всюди, і ледь не впритул до обличчя виступаючих. Температура під час передачі в студії сягала 35–40 градусів. У таких складних умовах записувались передачі, де виступали артисти: відомі оперні виконавці **М. І. Литвиненко-Вольгемут, І. С. Паторжинський, М. І. Донець, О. А. Петрусенко** та ін.

У 1941 році з початком воєнних дій на території СРСР телевізійне і радіообладнання евакуювали на Урал, але в дорозі телевізійна техніка згоріла під час бомбування. Восени 1941 року авіабомбою зруйновано і будинок телецентру.

У 1941–1945 роки телебачення в СРСР не функціонувало і подальший розвиток телевізійного мистецтва тимчасово зупинився.

На жаль, довоєнний період механічного телебачення виокремили з історії вітчизняного телебачення. Офіційним роком народження телебачення в Україні вважають 1951 рік, коли 5–7 листопада були проведені перші телепередачі Київської студії телебачення (КСТ). Тоді у Києві на 622 телевізорах показували переважно кінохроніку і кінофільми.

Декада українського мистецтва і літератури в Москві. реж. М. Слуцький, «Укркінохроніка», 1951. Урочиста зустріч учасників декади в Москві народних артистів СРСР З. Гайдай, М. Крушельницького та ін. Виступають н.а. СРСР І. Козловський, солісти Київського академічного театру опери і балету ім. Т. Шевченка Є. Чавдар, Б. Гмиря, випускник Київської консерваторії ім. П. Чайковського Ю. Кравченко.

Згодом з'явилися новини, які по пам'яті читали диктори під час трансляції відео на екрані. Музичний супровід йшов окремо. У цей період телевізійникам доводилось працювати в незручних умовах, коли диктор сидів в одному кутку студії, а в іншому знаходився невеликий сценічний майданчик, де могли розміститися дві-три людини.

1 травня 1952 року з першої і на той час єдиної великої студії телецентру в ефір вийшов великий експериментальний концерт солістів Київського оперного театру імені Т. Шевченка, в якому взяли участь **Е. Томм,**

Н. Костенко, Ю. Чурюкіна, М. Євстія. Вела концерт перший диктор українського ТБ Новела Серпіонова.

Отримавши приміщення, українські телевізійники збільшили об'єм виробництва власних програм, особливо концертів. Трансляції відбувались у прямому ефірі без запису, лише окремі архівні матеріали збереглися завдяки кінематографістам, які зафільмували деякі телепередачі:

«Київський телецентр». Київ. Телецентр: студії, апаратура, пульт керування. Виступає (синхр.) народна артистка СРСР Є. І. Чавдар. Телеглядачі. Артисти Ю. Й. Березін і Ю. Т. Тимошенко дивляться телепередачу. Радянська Україна. Кіножурнал, грудень 1952, № 64. Укркінохроніка.

У міжпрограмний ефірний час на екранах розміщали таблиці. У таких перервах звучали різножанрові музичні твори, вже наявні в записах, які надавала Редакція естрадної музики Республіканського радіо.

Звучали пісні у виконанні популярних на той час виконавців і колективів: Д. Гнатюка, А. Солов'яненка, Є. Чавдар, Б. Гмирі, М. Кондратюка, І. Козловського, Є. Мірошніченко, К. Огневого, Б. Руденко. Ефірний час заповнювала й інст. симф. музика не лише уславлених зарубіж., а й відомих укр. композиторів (Є. Лятошинського, А. Штогаренко, М. Лисенка, Л. Ревуцького, А. Кос-Анатольського, Є. Станковича).

Переважна більшість творів класичної і вітчизняної академічної музики звучала у виконанні Державного симфонічного оркестру УРСР (головний диригент С. Турчак). З цих записів телевізійники обирали твори для виробництва ефірних концертних програм. Згодом у Республіканському будинку звукозапису музичні твори записувались спеціально для ТБ, після чого в телевізійній студії відбувалася зйомка вже під готовий аудіозапис. Програма телевізійних передач публікувалась у газеті «Вечірній Київ».

1 жовтня 1952. 20.10. Виступ заслуженої хорової капели «**Трембіта**».

4 жовтня 1952. 20.00. Концерт. 20.20. Новий кінофільм «Концерт майстрів мистецтв».

23 жовтня 1952. 20.10. Концерт Державного чоловічого хору Естонської РСР.

ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

5 липня 1952. 20.10. Концерт з малої телевізійної студії.

13 липня 1952. 19.00. Концерт майстрів мистецтва. Беруть участь: н.а. РРФСР, лауреат Сталінської премії М. Астангов; з. а. РРФСР, лауреат Сталінської премії В. Борисенко; з. а. РРФСР, лауреат Сталінської премії М. Гриценко; з. а. РРФСР, лауреат Сталінської премії В. Кольцов та ін.

Регулярні програми почали виходити з листопада 1953 року, коли завершили будівництво Київського телецентру на вул. Хрещатик, 26. Усі програми виходили в прямому ефірі, тому в архівних відеотеках більшість телепрограм 1950-х років відсутні.

3 жовтня 1953. 20.50. Кінофільм «Концерт майстрів українського мистецтва».

4 жовтня 1953. 19.20. **«Чіо-Чіо-сан». Вистава оперної студії Київ. держ. консерваторії ім. Чайковського** («Вечірній Київ» № 234 від 3 жовтня 1953 р.).

З 1952 року в програмі телебачення крім концертів і кінострічок почали з'являтися фільми-вистави: театральні вистави, перенесені у павільйон і зафіксовані кінематографістами на кіноплівку, завдяки чому невелика частина з них збереглася дотепер. Їх демонстрували спочатку в кінотеатрах, а потім на ТБ за технологією показу кінофільмів і називали фільм-вистава (фільм-опера, фільм-балет).

«Запорожець за Дунаєм» С. Гулак-Артемовський. Фільм-опера на основі постановки Національного театру опери та балету ім. Т. Шевченка. Диригент Веніамін Тольба, балетмейстер Сергій Сергєєв, сценарист Максим Рильський. У ролях: Іван Паторжинський, Марія Литвиненко-Вольгемут, Єлизавета Чавдар, Михайло Гришко. Кіноверсія: реж. Василь Лапокниш. Оператор Олексій Мішурін. Київська кіностудія (Національна кіностудія художніх фільмів ім. О. Довженка), 1953 рік.

До вистав, зафіксованих на плівку засобами кінематографу, театрознавці ставилися критично: занадто різке виявлялася інша природа художньої умовності, інші принципи режисури, акторської гри. Неприродно виглядали декорації, гіпертрофованими здавалися жести і грим, розбивка

п'єси на акти і сцени порушувала кінематографічний принцип безперервності дії.

У радянські часи жанри фільму-вистави (фільму-опери, фільму-балету) мали насамперед «просвітницьке» навантаження, несли в широкі маси високе мистецтво. Їхнє фільмування розглядалося як спосіб якнайкраще передати виставу і повністю підпорядковувалося театральним умовам, зрідка дозволяючи собі окремі акценти.

Якщо в художньому аспекті фільмування вистав отримувало негативну оцінку, то з точки зору збереження фонду театральних творів було дуже позитивною практикою. А для телебачення навіть більше: наявність фільмів-спектаклів вирішувала проблему нестачі ефірного контенту.

З 1954 року київські телевізійники отримали ПТС (пересувна телевізійна станція) раніше за всіх у СРСР напередодні відзначення 300-річчя возз'єднання України і Росії. Перша трансляція йшла з театру опери і балету ім. Т. Г. Шевченка, де відбувалося урочисте засідання з приводу події.

У телевізійників з'явилась можливість транслювати вистави прямо з театрів. Трансляції вистав не завжди задовольняли своєю якістю. Деякі сцени виявлялись недостатньо освітленими і зображення на екрані виходило розмитим, мутним. Розгортати кіноосвітлювальні прилади (телевізійний світ ще не був розроблений) означало б зруйнувати все сценічне рішення, усю світлову партитуру спектаклю. Іншим недоліком було те, що телекамери розташовували в глибині по кутках, аби не заважати глядачам у залі, але це обмежувало телеглядачів: відстань телекамер від сцени зменшувала варіативність ракурсів і планів. Згодом, аби удосконалити технологію зйомки вистав, їх інколи транслювали без глядача, тоді камери розташовувалися безпосередньо поруч зі сценою і навіть на сцені. Деякі критики відкидають ретрансляційне телебачення вистави як «сфотографований» театр, звинувачуючи його в документальності та дорікаючи за художньо-естетичні втрати.

Після появи на КСТ просторового знімального майданчика розпочався період

ІСТОРИЯ

перенесення театральної вистави в телевізійну студію, де відтворювалися декорації спектаклю. Здійснення такого переносу не було суто технічним процесом. Специфіка телебачення вимагала коригування театрального спектаклю, змін у мізансценах, а в деяких випадках суттєвої його перебудови.

Вистава Київського театру музичної комедії «Тиха українська ніч». Ролі виконують: Кирило – артист Г. Гринер, Галина – артистка М. Аннікова, Тарас – артист Д. Шевцов (Газета «Говорить Київ» № 23, 1958 р.)

13 квітня 1963 року Одеська студія ТБ здійснила постановку оперети Ж. Оффенбаха «Весілля при ліхтарях».

Високий ступінь емоційного впливу музики на аудиторію пояснює те, що в Радянському Союзі вона була включена в систему ідеологічної пропаганди. Використання музики передбачало її пряме залучення до музичного та культурного просвітництва, виховання художніх смаків згідно із засадничими доктринами державної політики.

Музика супроводжувала інформаційні сюжети і для кожного епізоду підбирали окремий супровід. Звук існував окремо від зображення і найскладнішим моментом була їх синхронізація, яку робили власноруч. В апаратній знаходилося 4 магнітофони, на кожному був записаний окремий музичний фрагмент відповідно до сценарію, де вказувався хронометраж звучання мелодії для візуальних сюжетів. У 1959 році на українському телебаченні почали збирати власну фонотеку.

Тривалий час телебачення в СРСР не намагалося брати на себе місію розважати населення. Лише в 1960 році після виходу постанови ЦК КПРС «Про подальший розвиток радянського телебачення» ситуація почала змінюватися.

На хвилі постанови народився КВН, вийшла програма «Телевізійне кафе» – прообраз майбутнього «Блакитного вогника», що вперше випустили в новорічну ніч 31 грудня 1962 року. У 1963 році в зйомках новорічного вогника в Москві взяв участь український співак Борис Гмиря, де виконав пісню «Ніч яка місячна».

Згодом у «Блакитних вогниках» брало участь щоразу більше укр. діячів мистецтва:

ведучою була Ада Роговцева, виступали Юрій Гуляєв, Євгенія Мірошниченко, Бела Руденко, Анатолій Солов'яненко, Дмитро Гнатюк, Костянтин Огнєвой. Редактором «Вогників» на ЦТ була Нонна Данилівна Нестеровська, яка раніше очолювала музичну редакцію УТ. У 1967 році в Києві на великі свята почали знімати свої «Блакитні вогники» за участю відомих на той час укр. культ. діячів, артистів, передовиків виробництва та ін.

20 січня 1965 року в дванадцяти областях України на телеекранах уперше з'явилася заставка «УТ». Остаточне об'єднання відбулося в 1967-му році, коли запрацювала Закарпатська студія телебачення. З 1969 року телебачення переходить у колір, використовуючи версію стандарту SECAM. Першою з кольорової студії в ефір вийшла Тамара Стратієнко. Про те, що програма в кольорі, повідомляв диктор, а також заздалегідь писали в програмі передач.

Того ж 1965 року Постановою Ради Міністрів УРСР була заснована Українська студія телевізійних фільмів – «**Укртелефільм**», яка впродовж 40 років створила сотні телевізійних фільмів різних жанрів, зокрема музичних фільмів, фільмів-концертів для показу на телебаченні.

Фільм-концерт (реж. Ю. Суярко «Укртелефільм», 1967) складено з різножанрових музичних творів: І. Шамо «Не шуми, калинонько» (вик. М. Голенко, Т. Гриценко, Н. Софієнко), Б. Буєвський «Тече ріка дзвінка» (вик. М. Кондратюк), І. Поклад «Київські дівчата» (вик. ансамбль «Мрія»), Н. Паганіні «Кантатіле» (скрипаль Ю. Мазуркевич), К. Дебюссі «Сирікс» (флейтист Д. Біда), А. Штогаренко 2-га частина 2-ої симфонії для камерн. оркестру (Київський камерний оркестр п/к А. Шароєва).

Музичні фільми створювались на основі сценарного плану та режисерської розробки виконання музичних творів оркестрами, хорами, солістами, доповнювались зображальним матеріалом, кіно- і фотофрагментами.

Людина і пісня (реж. Т. Поляков. «Укртелефільм», 1968). Муз. сюжетний фільм про Черкаський український хор. Худ. кер. і го-

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

ловний диригент О. Пашкевич розповідає про діяльність хору та створення пісні «Степом, степом». Звучать українські народні пісні «Там дівчина ходила», «Ой ти, місяцю», «Йшов солдат», пісні на сл. Д. Луценка – «Ой ти, ніченько», «Два кольори», «Ой верба роз кудрява», а також пісня «Степом, степом» О. Пашкевича на сл. М. Негоди (солістка О. Павловська).

Логічним результатом творчого і виробничого розвитку Укртелефільму стало створення повноцінного художнього музичного фільму «**Наталка Полтавка**» за оперою М. Лисенка та однойменним твором І. Котляревського (реж. Р. Єфименко, опер. О. Деряжний, 1978).

У ролях – Наталя Сумська, Наталя Наум, Лев Перфілов, Федір Панасенко, Анатолій Матешко, Лесь Сердюк та ін. Вокальні партії співають: М. Стефюк, В. Любимова, В. Скубак, В. Грицюк, А. Солов'яненко, О. Чепурний. Хорові композиції у виконанні Держ. академ. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки. Грає Засл. симф. оркестр Держтелерадіо УРСР (диригент В. Гнедаш). Фонограми записані в Республ. Будинку радіо та звукозапису Л. Більчинським.

Перед постановкою до ефіру (іноді на рівні сценарію, іноді поетапно в процесі виробництва) створена телепрограма мала отримати схвалення відповідальних осіб, починаючи від безпосереднього керівництва, і, закінчуючи призначеними партійними чиновниками. Учасники такої системи контролю об'єднувалися у так звані художні ради. Бували випадки, коли програми не приймалися. Іноді це було з причин суто художніх і технологічних, але частіше преважували ідеологічні міркування.

У залежності від бюджету та ідеологічних вказівок формувались плани виробництва телевізійних програм і фільмів, зокрема музичних. Щороку обов'язковими були концерти, приурочені до різних подій, при чому, концерти до з'їздів КПРС:

«Концерт, присвячений XXII з'їзду КПРС» (реж. Р. Єфименко, Київська студія телебачення, 1961) за участю Є. Чавдар (А. Кос-Анатольський «Соловей і роза»), К. Огневого (Ж. Бізе – Серенада Сміта з опери «Пертська красуня»), Гуцульського ан-

самблю пісні і танцю (танцювальна картина «Пастухи»), Держ. засл. капели бандуристів УРСР – солісти Б. Гмиря (пісня «Берізка»), П. Колесник (С. Сабадаш «Вареники»), ансамблю «Запорожець», кер. Большаков (танцювальна сюїта «Свято врожаю»), Ю. Гуляєва (М. Лисенко «Безмежнеє поле») та ін.

«Концерт, присвячений XXV з'їзду КПРС» (реж. Р. Єфименко, «Укртелефільм», 1975) за участю н. а. СРСР Д. Петриненко (В. Тилик – «Мати сіяла сон»), н. а. СРСР А. Солов'яненко (рос. нар. пісня «Росія»), н. а. УРСР М. Кондратюка (І. Шамо – «Ничего нет священнее Родины»), А. Мокренка (О. Білаш, до вірша Олійника «Ми новий мир»), з. а. УРСР С. Ротару (В. Івасюк – «Кленовий вогонь»), Т. Таякіної, В. Ковтуна (П. Чайковський – адажіо з балету «Спляча красуня»), Є. Колесник (С. Рахманінов – «Весняні води»), М. Сук (Ф. Ліст – «Етюд»), тріо бандуристів сестри Л. та Л. Криворотови і Р. Горбатенко (П. Майборода – «Якщо любиш»), Держ. академ. ансамблю танцю УРСР («Сімка») групи Київ. мюзик-холу (В. Івасюк «Карпати», постановка Р. Майорова), Держ. засл. Українського нар. хору ім. Г. Верьовки (В. Верменич – «Радуйся земле», А. Авдієвський – «Величальна Партія») та ін.

Великі концерти традиційно створювалися до загальнодержавних свят, наприклад до дня Перемоги 9 травня:

«Пісня, опалена війною» (реж. Р. Синько, Л. Силаєв, «Укртелефільм», 1975). У концерті беруть участь Засл. ансамбль пісні і танцю Київ. військ. округу, ансамблі пісні і танцю Чорноморського флоту та Західного прикордонного округу, Держ. засл. укр. нар. хор ім. Г. Верьовки, Держ. засл. капела бандуристів УРСР, народний ансамбль «Політ», співаки та артисти театру і кіно: С. Анісімов, В. Биков, В. Гура, В. Лупалов, М. Манойло, А. Маняченко, В. Мельниченко, М. Кондратюк, Л. Кузьменко, Т. Синявська, О. Таранець, В. Захарченко. Виконуються пісні композиторів А. Александрова, М. Блантера, М. Богословського, І. Дунаєвського, Є. Жарковського, В. Захарова, К. Листова, Б. Мокроусова, К. Молчанова, В. Мураделі, А. Новікова, М. Ножкіна, В. Соловйова-Седого, О. Фельцмана, М. Фрадкіна, Я. Френ-

ІСТОРИЯ

келя, І. Шамо на вірші поетів В. Агатова, Р. Гамзатова, П. Градова, Є. Долматовського, М. Ісаковського, Н. Кубіна, Б. Ласкіна, М. Лобковського, М. Львовського, Д. Луценка, Л. Ошаніна, Р. Рождественського, О. Суркова, О. Фатянова.

Концертні програми проводилися на головних концертних майданчиках, найпрестижнішим з яких був Палац мистецтв «Україна». Фільм-концерт, присвячений 50-річчю утворення СРСР:

«Мелодії дружби» (реж. Р. Синько, «Укр-телефільм», 1972), за участю провідних солістів та колективів України. Виконуються твори: «Ода партії» – муз. А. Філіпенко, сл. М. Упеника, «Балада о трубачах» – муз. І. Шамо, сл. І. Кротова (хор та Засл. симф. оркестр Укр. ТБ та радіо), «Стоїть над Волгою курган» – муз. І. Шамо, сл. Д. Луценка (Держ. засл. укр. народний хор ім. Г. Верьовки, солістка Н. Матвієнко), «Росія» – муз. О. Новікова (Держ. засл. капела бандуристів УРСР), «Синя ніч над Дніпром» – муз. Б. Буєвського, сл. Т. Коломієць (н. а. СРСР Б. Руденко), («Арабеска» – муз. М. Скорика (ансамбль Київської філармонії п/к автора), «Над горою місяць полный» – муз. А. Білаша, сл. О. Пушкіна (з. а. УРСР А. Мокренко), «Червона рута» – муз. В. Івасюк (ВІА «Смерічка»), «Расцветай Беларусь» – муз. Ю. Семеняка (н. а. СРСР Н. Ткаченко), «Широка страна моя родная» – муз. І. Дунаєвського, сл. В. Лебедева-Кумача (сводн. хор). Фрагменти з балетів: «Лісова пісня» М. Скорульського (з. а. УРСР А. Гавриленко, В. Ковтун), «Дон Кихот» Л. Мінкус (н. а. СРСР В. Калиновська, н. а. УРСР В. Круглов), «На поляні» – вок.-хореогр. композиція (Держ. засл. укр. нар. хор ім. Г. Верьовки), «В сім'ї єдиній» – хореогр. композиція (ансамблі «Ятрань» і «Юність»), «Російські самоцвіти» (Засл. самодіяльний ансамбль танцю «Заграва» Донецького металургійного заводу), «Буковинська полька» (Буковинський Заслужений ансамбль пісні і танцю).

В ефірі УТ постійно транслювалися великі збірні концерти з загальною назвою «Концерт майстрів мистецтв». Вони були як регулярними звітними концертами, так і завершенням урочистих зібрань, пов'язаних із подіями загальнокультурного значення.

Зазвичай офіційні концерти будувалися за певною традиційною для того часу схемою: спочатку класика, потім народні пісні й наостанок естрада. Поступово розподіл у концертах зміниться на користь естрадної музики.

«Концерт майстрів українського мистецтва» (реж. Б. Барнет, Київська к/студія

худож. фільмів ім. О. П. Довженка, 1958). Нар. пісні і фрагменти з популярних творів оперної та балетної класики виконують н. а. СРСР Є. Чавдар (Г. Майборода – Арія Йолан з опери «Милана», М. Лисенко – Вальс з опери «Енеїда», А. Лядов «Я о счастье пою», Дж. Верді – Арія Джільди з опери «Ріголетто»), н. а. СРСР М. Гришко (Я. Степовий – «Степ», «Розвійтеся з вітром», Л. Шварц – пісня іспанського безробітного «Я шагаю», М. Лисенко – «Безмежнеє поле»), н. а. УРСР Л. Руденко (К. Данькевич – «Слово матері» з кантати «Жовтень», укр. нар. пісня «Нащо мені чорні брови», Ж. Бізе – Хабанера з опери «Кармен», «Ой, ходила дівчина бережком»), н. а. СРСР М. Ворвулев (М. Мусоргський – Арія Шакловитого з опери «Хованщина», білор. нар. пісня старого холостяка «Сам не знаю...», М. Лисенко – Арія Остапа з опери «Тарас Бульба», н. а. СРСР Б. Гмиря («Чорнії брови, карії очі», обробка М. Лисенка – «Куди їдеш, Явтуше», М. Мусоргський – «Козел», П. Беранже – «Чотири капуцини» в обробці І. Шишова), укр. нар. пісня в обр. В. Косенка «Удовицю я любив»), н. а. УРСР Л. Лобанова (укр. нар. пісня в обр. М. Лисенка «Дощик», Г. Майборода – арія Милани з опери «Милана», Дж. Верді – Арія Еболі з опери «Дон-Карлос», М. Жербін «Мне вас не жаль»), солісти балету з. а. УРСР Є. Єршова, А. Бєлов (С. Рахманінов – «Весняні води»), лауреат Міжн. конкурсу Б. Руденко (Дж. Россіні – Арія Розіни з опери «Севільський Цирюльник», М. Кропивницький – «Соловейко»), інструменталісти лауреати Всесвітнього фестивалю молоді у Москві бандурист С. Баштан (укр. нар. танець «На бережку у ставку», М. Глінка – Варіації), тріо баяністів М. Коцюба, В. Воєводін, В. Паньков (М. Лисенко – «Полонез», укр. нар. пісня «На вулиці дощ, дощ»), вокалісти лауреати Всесвітнього фестивалю молоді у Москві К. Огневий (українська народна пісня «Ніч

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

яка місячна», Е. Направник – Арія Дубровського з опери «Дубровський», укр. нар. пісня «Стоїть гора високая»), В. Тимохін (М. Лисенко – Арія Петра з опери «Наталка Полтавка», Д. Пуччіні – Арія Кавародосі з опери «Тоска» Дж. Пуччіні), Є. Мірошніченко (А. Кос-Анатольський «Солов'їний спів», Л. Бенедикт – «Венеціанський карнавал», В. Ліхт – «Веснянні голоси»), октет Держ. нар. хору (укр. нар. пісні «Ой, дівчина по гриби ходила», «За тучами, за хмарами»), солісти балету лауреати Всесвітнього фестивалю молоді у Москві І. Лукашкова і В. Парсєгов (композиція на музику романсу М. Лисенка), солісти балету лауреат Всесвітнього фестивалю молоді у Москві В. Калиновська і з. а. УРСР Р. Візиренко-Клявін (В. Войтенко – «Вальс»), лауреати міжнар. конкурсів тріо бандуристок Т. Поліщук, Н. Павленко, В. Третьякова (Є. Козак – «Ой, не моргайте дівчата», укр. нар. пісні «А вже третій вечір», «Ой, дівчино, шумить гай», А. Горчинський – «Соловейко», С. Козак – «Берізка»), учні Київ. хореогр. уч-ща (А. Спадавеккіа – танець матрьошок з балету «Берег щастя»).

Вітчизняним авторам не завжди вдавалося уникнути тиску ідеологічного навантаження, однак здебільшого вони демонстрували високий рівень художнього естетизму, втілюючи у своїх творах гуманні ідеї та цілі.

«Концерт майстрів мистецтв» (реж. В. Стороженко, «Укркінохроніка», 1970) за участю Держ. засл. академічної капели УРСР «Думка» («Вічний революціонер»), н. а. СРСР Д. Гнатюка (арія з опери Р. Леонковалло «Паяци»), Є. Мірошніченко (арія з опери «Милана» Г. Майбороди), В. Калиновської (фрагмент з балету «Кам'яний господар» В. Губаренка), Держ. засл. капели бандуристів УРСР (укр. нар. пісня «Гей, літа орел»), Держ. засл. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки («Йде весна над нивами»), Держ. засл. ансамблю танцю УРСР («Гопак»), Н. Матвієнко (укр. нар. пісня «Ой, пришла весна, ой прийшла красна»), диригента, з. д. м. УРСР С. Турчак.

З 1969 року на українському ТБ почав працювати відділ листів. Форма діалогу «лист-відповідь» була необхідна і для перевірки смаків слухацької аудиторії, і для зростання рейтингу самих передач. Листи

були єдиною взаємодією з глядачами, а їх кількість – головним показником рейтингу.

«Концерт майстрів мистецтв» (реж. Р. Єфіменко, «Укртелефільм», 1970) за участю провідних митців і творчих колективів України. Держ. засл. укр. нар. хор ім. Г. Верьовки, п/к з. д. м. УРСР, Лауреат Держ. премії ім. Т. Шевченка А. Авдієвського (вок.-танцювальна сюїта «Закарпатський гомін», «Гопак»). Держ. засл. капела бандуристів України п/к н. а. СРСР, лауреата Держ. премії ім. Т. Шевченка О. Мінківського. Засл. ансамбль танцю УРСР п/к н. а. СРСР, лауреата Держ. премії ім. Т. Шевченка П. Вірського («Київська кадрили»). Тріо бандуристок у складі: з. а. УРСР Н. Павленко, В. Третьякова, Н. Москвіна (Ю. Рожавська «Летять ніби чайки», С. Сабадаш «Ой, думала я»), н. а. УРСР А. Солов'яненко (пісня Петра з опери М. Лисенка «Наталка Полтавка», неаполітанська пісня «Гамбарделла»), н. а. СРСР Б. Руденко (Р. Глієр «Концерт для голоса з оркестром»), н. а. СРСР Ю. Гуляєв (Б. Буєвський «Карпатська ніч», Я. Френкель «Русское поле»), н. а. СРСР Є. Мірошніченко (арія Манон з однойменної опери Ж. Массне), вокальний квартет «Явір» у складі: з. а. України Є. Ігнатов, М. Гуменюк, М. Дідух, В. Реус (укр. нар. пісня «Гандзя»), н. а. УРСР Д. Петриненко (укр. нар. пісня «Черевички мої» у супроводі капели бандуристів УРСР п/к О. Мінківського), з. а. України П. Колесник (укр. нар. пісня «Нехай буде гречка»), з. а. України Н. Суржина (С. Рахманінов «Весенние воды»), Г. Іщенко, В. Белей (укр. нар. пісня «Ой, там, коло млина»), н. а. України С. Козак, М. Шевченко, з. а. України О. Таранець та О. Михайлов (Є. Колмановський «Я люблю тебе, жизнь»), з. а. УРСР А. Гавриленко і Г. Баукін (фінал балету М. Скорульського за п'єсою Лесі Українки «Лісова пісня»), н. а. СРСР В. Калиновська і н. а. УРСР В. Круглов (фрагмент із балету Л. Мінкуса «Дон Кихот»).

Класична музика на українському телебаченні

Найпочесніше місце в музичній ієрархії на українському ТБ (і загалом у мистецтві) займала класика, яка вважалась недоторканою. Така установка компенсувала іміджеві втрати Радянського Союзу як держа-

ІСТОРИЯ

ви, що виникла на руйнації досягнень попередніх епох із нігілістичним ставленням до «буржуазної культури».

В ефірі УТ панувала класична й академічна музика, створена композиторами, дозволеними і схваленими в усіх владних інстанціях.

«Ювілей композитора С. Людкевича», присв. 80-річчю від дня його народження. («Укркінохроніка», 1960). Урочистий вечір за участю А. Кос-Анатольського, П. Козицького та ін. Вітання від ювіляра – С. Людкевич за роялем. Симф. оркестр виконує концерт композитора для скрипки.

«Симфонія» (реж. Р. Синько, Укртелефільм, 1966) – творчий портрет головного диригента Держ. симф. оркестру УРСР С. Турчака. Особливу увагу приділяв маестро як симфонічній, так і оперній творчості укр. композиторів, творам заруб. класичної і сучас. музики. Ім'я С. Турчака пов'язане з виконанням таких творів як «Прометей» Є. Станковича, «Камінний господар» В. Губаренка, «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Хованщина» М. Мусоргського, «Севільський цирульник» Дж. Россіні.

Традиційним телепродуктом були фільми-концерти, присвячені відомим діячам музичної культури й окремим творчим колективам. Вони знайомили глядачів із творчістю кращих митців, зі секретами і таємницями їхньої професії, надавали можливість простежити історію розвитку музичного мистецтва. У телерозповіді про композитора фільм включав історію виникнення пісні, звучали його пісні, творчі діалоги автора з артистами.

«Авторський концерт композитора Л. Ревуцького» («Укркінохроніка», 1966) у зв'язку з присвоєнням йому звання лауреата Держ. премії УРСР ім. Т. Шевченка. Твори композитора виконує Держ. симф. оркестр УРСР, диригент С. Турчак. Присутні композитори Л. Ревуцький, П. Майборода, Г. Таранов, Л. Колодуб.

«Ювілей П. І. Майбороди» («Укркінохроніка», 1968). Урочистий вечір з нагоди 50-річчя українського композитора, н. а. УРСР П. Майбороди. Виступають Г. Жуковський, К. Домінчен, С. Турчак, Д. Гнатюк, А. Малишко, С. Козак, Т. Масенко, комп. Х. Ізамов

(Узбецька РСР), О. Ющенко, директор видавництва «Музична Україна» Г. Кулинич, реж. Вінницького укр. музично-драматичного театру ім. М. Садовського Ф. Верещагін, П. Майборода та ін.

«Автографи композиторів» н. а. УРСР А. Філіпенко. Заслужений діяч мистецтв УРСР Г. Таранов (реж. О. Пугач., «Укртелефільм», 1978). Композитор розповідає про себе, виконує свої твори. У фільмі звучать фрагменти з симфонії для струн. оркестру у виконанні Камерного оркестру Київ. держ. філармонії, пісня «Берізонька» на сл. Т. Волгіної у виконанні дит. хору «Орльонок», фінал пісні «Хвала народу-переможцю» на сл. В. Лагоди у виконанні Симфонічного оркестру укр. телебачення та радіо.

Майже не збереглися телевізійні матеріали, пов'язані з творчістю композиторів, що розширили традиційну для української музики стилістику за рахунок новітніх прийомів європейського модернізму: М. Скорик, Є. Станкович, І. Карабиць, В. Бібік та ін.

«Євген Станкович» (реж. – не вказаний, Укртелефільм, 1979). У 20-хвилинній програмі виконується твір Євгена Станковича «Квартет для двох скрипок, альту і віолончелі».

У телепрограмі були представлені концерти багатьох відомих співаків, що мали академічну освіту та досвід оперної практики, а також конкурси молодих оперних артистів:

«Бела Руденко» (реж. С. Шульман, «Київнаукфільм», 1971). Про укр. співачку, н. а. СРСР Б. Руденко. Артистка виконує муз. твори, дає інтерв'ю, репетирує з диригентом С. Турчаком. Професор Одеської консерваторії ім. А. Нежданової н. а. УРСР О. Благовидова розповідає про Б. Руденко.

«Душа моя співає» (реж. В. Стороженко, «Укркінохроніка», 1973). **Н. а. СРСР Б. Гмиря** розповідає про себе, свою творчість, розмірковує про пісню. У супроводі симф. оркестрів Держ. академічного Великого театру, Київського академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка, органа, ф-но звучать: арія Мефистофеля «На землі весь рід людський» з опери Ш. Гуно «Фауст», «Ах, где весна прежних дней», монолог Бориса Годунова – «Достиг я высшей власти» з

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

опери «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Ненастный день потух», «О, если б венець», арія Лепорелло «Вот извольте! Каталог всех красавиц» з опери «Дон Жуан» В. А. Моцарта та ін.

«І–й Всесоюзний фестиваль молодих оперних співаків» (реж. В. Бутков, Київська студія телебачення, 1965). У фестивалі молодих оперних співаків у Харкові беруть участь укр. виконавці: солістки Харківського театру опери і балету з. а. УРСР В. Арканова («Заздравная» І. Дунаєвського, арія Віолетти з 1-ї дії опери «Травіата» Дж. Верді), Н. Суржина (укр. народна пісня «Ой, джигуне»), а також А. Резилова і А. Гроза (дуєт Катаріни і Петруччо з опери «Приборкання непокірливої» В. Шекспіра).

Дедалі виразніше виявлялася тенденція до змішування в одній телепередачі музики різних жанрів, де крім класичних творів, були представлені ще й народні та естрадні пісні, романси тощо.

Концерт Юрія Гуляєва (Київ. студія телебачення, 1965). Соліст Київ. театру опери та балету імені Т. Шевченка, н. а. УРСР Ю. Гуляєв виконує твори: П. Чайковський – арія Мазепи «О, Марія», В. Моцарт – серенада Дон Жуана, Е. Гріг – «Лебідь», Р. Глієр – «О, не вплетай цветов душистых», В. Бакалейников – «Бубенцы», О. Животов «Я вас люблю», укр. нар. пісня в обр. Ю. Мейтуса «Од села до села», чилійська нар. пісня «Сердце, не плачь, не рыдай над собой».

«Дмитро Гнатюк» (реж. Б. Небієридзе, «Укртелефільм», 1976). Сюжетний фільм-концерт за участю н. а. СРСР Д. Гнатюка. Про артиста розповідають А. Мокренко, Є. Мірошниченко, О. Білаш. У виконанні Д. Гнатюка звучать арії з опер «Ріголетто», «Макбет» Дж. Верді, «Князь Ігор» О. Бородіна, романси та пісні «Серенада» Ф. Шуберта, «Вздохнешь ли ты» О. Варламова, «Проводжала мати» І. Шамо, «Чардаш» О. Білаша, «Летятъ ніби чайки» Ю. Рожавської, укр. нар. пісні.

Проблема офіційного ставлення до народних пісень в СРСР була схвально вирішена ще в 30-х роках ХХ ст., що в сфері музики реалізувалося як обов'язкова їх присутність у репертуарі будь-якого співака чи музиканта. Народні пісні культивуються

на сцені, а згодом у радіо- і телеефірі. Вони включені в концертні виступи всіх вокалістів – від визнаних корифеїв оперної сцени до естрадних співаків.

«Іван Семенович Козловський» (реж. А. Борсюк, «Київнаукфільм», 1978) – укр. і рос. співак, н. а. СРСР І. Козловський розповідає про себе, свою творчість. У виконанні співака звучать укр. нар. пісні «Карії очі», «Глибока кирниця», «Ой, зійди, зійди», романс на сл. С. Єсеніна «Ты меня не любишь», С. Рахманінов «Здесь хорошо», В. Кікта «Сестра милосердия», арія Ленського з опери «Євгеній Онегін» П. Чайковського. Про І. Козловського розповідають письменники О. Гончар, Б. Філіппов, В. Солюхін, поетеса Б. Ахмадуліна, головний звукореж. фірми «Мелодія» І. Вепринцев.

«Анатолій Солов'яненко. Романси та народні пісні» (реж. А. Ващенко, «Укртелефільм», 1978). Про творчий шлях митця. Звучать фрагменти з опер Г. Доніцетті («Лючія ди Ламмермур», арія Едгара), Дж. Верді («Ріголетто», пісня Герцога), С. Гулака-Артемівського («Запорожець за Дунаєм»), М. Лисенка («Наталка Полтавка», пісня Петра), також твори Ф. Тості («Марекьяре»), Е. Куртіса («О, не забудь меня» та «Вернись в Сорренто»), Р. Глієра («До Моллі», «В порыве нежности сердечной»), М. Лисенка «Нічого-нічого», українські народні пісні в обробці Г. Майбороди («Там, де Ятрань круто в'ється», «Як я поорав»), Н. Гриценка – («Задзвонили дзвони»), І. Скорохода («Ніч така місячна»), В. Гуцала («Як би мені не тиночки»), рос. народна пісня «Родина».

У перші роки становлення телебачення почалося з освоєння вже існуючих музичних жанрів – виступ, концерт, балет, опера, які спочатку фільмувались кінематографом на плівку, потім знімалися телебаченням і транслиувалися наживо, а з виникненням відеофіксації показувалися у телеефірі в запису, з повторами.

Фільм-опера **«Лісова пісня»** (реж. Р. Клявін і Л. Лінійчук «Укртелефільм», 1971). Фільм-балет М. Скорульського за однойм. драмою Лесі Українки «Лісова пісня» у постановці Київ. академічного т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка. У ролях: А. Гавриленко (Мавка), В. Ковтун (Лукаш), В. Некра-

ІСТОРИЯ

сов (Перелесник), Е. Стебляк (Русалка водяна), Р. Хилько (Русалка польова), Є. Косменко (Куц), Л. Душакова (Килина), В. Шпудейко (хлопчик Килини), Г. Гонтар (мати Лукаша), В. Петрин (дядько Лев), П. Баклан (Водяний), О. Зайцев (Лісовик), В. Логвиненко (Той, хто в скелі сидить), а також учні Київ. хореогр. уч-ща, артисти балету. Текст читають: О. Коваленко, Н. Лотоцька, І. Стариков. Оркестр Держ. акад. т-ру опери і балету ім. Т. Шевченка, диригент Б. Чистяков, балетм.-постановник В. Вронський, балетм.-асистент Н. Скорульська, репетитор балету Т. Ахекян, худож. А. Волненко.

«Богдан Хмельницький» (реж. Б. Небісридзе, 1978). Фільм-опера за оперою К. Данькевича, лібрето В. Василевської та О. Корнійчука, у виконанні артистів Дніпроп. т-ру опери та балету. Муз. кер. і диригент П. Варивода.

Телебачення було потужним популяризатором театрального мистецтва, брало активну участь у промотуванні театрів під час гастролей. Зазвичай телеглядачам показували дві-три вистави з репертуару гастролуючого театру. У ті часи було правило, за яким театри в останній день київських гастролей виходили з виставою з телестудії.

Липень 1976 р. Гастролі Великого театру (Большого):

11 липня, 18.30. УТ передача «Наші гості» (за участю провідних акторів Великого театру).

16 липня 19.39. УТ вистава **«Хованщина»**

18 липня, 18.20. УТ **«Пікова дама»**

(Говорить і показує Україна) № 28 (1013) від 9 липня 1976).

З 1970-х років потреба в розважальному мистецтві в СРСР стимулювала інтерес до комедійних жанрів і задовольнялася частково театром оперети, в якому об'єднувалися вокальне, хореографічне та драматичне мистецтво.

ЦЕ ОПЕРЕТА! реж. Р. Олексів, комп. М. Скорик, балетм. І. Вітебський, «Укртелефільм», 1979. Сюжетний фільм-концерт за участю провідних артистів т-рів республіки. Виконуються фрагменти з оперет і мюзиклів: «Перикола» Ж. Оффенбаха (сцена Периколі), «Циганський барон» Й. Штрауса (дуєт

Стефана і Мірабелли), «Маріца» І. Кальмана (арія Маріци), «Баядерка» І. Кальмана (арія Раджами та індійський танець), «Бал в Савої» П. Абрахама (пісня Шанголіти), «На березі Амура» М. Блантера (дуєт Сімошки та Мальцева), «На світанку» О. Сандлера (куплети Мишка Япончика), «Три мушкетери» М. Дунаєвського (арія д'Артаньяна, «Пісня про дружбу»), а також музика М. Скорика («Заклучна пісня» та обробки). Виконують артисти: Б. Вознюк, М. Водяной, Д. Шевцов, Л. Запорожцева, Т. Тимошко, А. Чепурной, В. Альошина, І. Афанасьєв, Ю. Чубарєв, В. Коваленко, В. Костюков, Т. Криводуб, В. Павленко, Р. Похвала, В. Рожков.

Режисери, диригенти, композитори періоду 1970–1990-х років: В. Бегма, В. Шулаков, С. Сміян, Д. Шевцов, Б. Шарварко, В. Лукашов та ін.

У репертуарі театру з'явилися різножанрові вистави: «Три мушкетери» М. Дунаєвського, «Товариш любов» В. Ільїна, «Фіалка Монмартру», «Принцеса цирку», «Сільва», «Баядера» Імре Кальмана, «Севастопольський вальс» К. Лістова, «Кадриль» В. Гроховського, «Зоряний час», «Сто перша дружина султана» А. Філіпенка. Телебачення активно знімало виконання окремих номерів цих вистав.

Українські глядачі мали змогу насолоджуватись творчістю майстрів вітчизняної оперети, серед яких народні артисти України: Т. Тимошко-Горюшко, Л. Маковецька, С. Павлінов, В. Чемена, В. Альошина-Костюкова, В. Богомаз, О. Трофимчук, О. Кравченко, з. а. К. Мамикіна.

«Наша сестра оперетта» (реж. В. Недолужко, «Укртелефільм», на замовл. Держтелерадіо СРСР, 1985). Уривки з класичних творів у виконанні солістів Київ. Держ. т-тру опери та балету ім. Т. Шевченка н. а. УРСР М. Стефюк (Й. Штраус, «Летюча миша», куплети Адель), н. а. УРСР О. Вострякова (Г. Стротгар, Р. Фримль, «Роз-Марі», арія Джима), І. Захарко (Й. Штраус, «Циганський барон», вальс Арсени), В. Манолова (І. Кальман, «Циган-прем'єр», пісня Палі Рача), Л. Оскрет та В. Гаченка (Ф. Легар, пародійний танець «Апаш»), І. Пономаренка (Р. Планкет, «Корневільські дзвони», рондо-вальс «Маркіза»), групи артистів балету

ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

(Ф. Легар, «Канкан»), а також артистів Київ. рос. драм. театру ім. Лесі Українки: Н. Кондратовської, Є. Паперного (І. Кальман, «Баядерка», дует Марієтти й Філіпа). Вступна пісня О. Яворика, сл. Ю. Янкевича (з використанням цитат з класичних муз. творів). Постановка танців В. Гаченка. Оркестр Київ. держ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка, диригент Ю. Янкевич.

«Артистами естради» в радянські часи називали виконавців традиційної популярної музики. Вони виконували пісні, написані професійними композиторами і поетами. Пісні були розраховані на вокальну майстерність. У музичному ефірі УТ виступають артисти першого покоління української естради – В. Купріна, О. Таранець, Л. Остапенко, Ю. Богатиков.

«Мені довірили пісню». Співає Юрій Богатиков (реж. Б. Небієвідзе, «Укртелефільм», 1977). Сюжетний фільм-концерт включає док. виступи н. а. УРСР Ю. Богатикова перед глядачами на стадіоні, в театрах, перед моряками на крейсері, в колгоспах. «Лишь одна» (комп. Є. Колмановський, сл. Р. Гамзатова), «Не остуди свое сердце, сынок» (комп. В. Мигуля, сл. В. Лазарева), «Верь» (комп. К. Мовсесян, сл. Б. Вахнюка), «Крымские зори» і «Мне доверена песня» (комп. К. Мовсесян, сл. Л. Ошаніна), «Бююсь» (комп. Я. Френкель, сл. Р. Гамзатова), «Як повезли мене сватать» (комп. Є. Ханок, сл. Н. Тулуповой), «Звездная песня неба» (комп. Д. Тухманов, сл. В. Фірсова), «Кохана» (комп. І. Поклад, сл. І. Бараха), «Чарівна скрипка» (комп. І. Поклад, сл. Ю. Рибчинського), «Две зимы» (комп. В. Шаїнський, сл. М. Пляцковського), «Золотая Керчь» (комп. А. Екімян, сл. Ф. Лаубе), «И все-таки марши» (комп. В. Пелешак, сл. М. Дакслі), «Река моя» (комп. Ю. Саульський, сл. Н. Поперечного), «Веселый ветер» (комп. І. Дунаєвський, сл. В. Лебедева-Кумача) та інших композиторів. У фільмі також беруть участь ансамбль «Крим» – соліст В. Ковтун, ВІА «Чайки», ВІА «Кримські чайки» – солістка З. Рудник.

Естрадні пісні виконували й оперні співаки – Д. Гнатюк, М. Кондратюк, К. Огневий, А. Мокренко, Д. Петриненко, В. Женченко та ін. У їхньому виконанні звучать пісні таких

композиторів, як П. Майборода, О. Білаш, І. Шамо, Б. Буєвський, А. Пашкевич, С. Сабаша, К. Мясков, А. Кос-Анатольський, В. Верменич, А. Штогаренко, А. і В. Філіпенки, Ю. Рожавська, К. Домінчен.

«Так народилася пісня» (реж. В. Сичевський, «Укркінохроніка», 1960). Про творчу співпрацю композитора П. Майбороди та поета А. Малишка. Пісню «Про рушник» виконує О. Таранець.

Пісня (реж. В. Стороженко, «Укркінохроніка», 1968). Про творчу співдружність композитора О. Білаша та поета Д. Павличка. Інтерв'ю дають О. Білаш, Д. Павличко, Д. Ткач. Пісню «Долиною туман тече» виконує соліст Київ. академічного т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка А. Мокренко.

Традиційна популярна музика була основним, офіційним напрямом радянської естради, вона піддавалася особливо ретельній цензурі. Велика увага приділялася репертуару концертів, який мав ідейно підтримувати братерську дружбу народів СРСР через сучасні патріотичні пісні та народні пісні різних союзних республік.

«Лийся, пісне» (реж. Р. Олексів, «Укртелефільм», 1973). Сюжетний фільм-концерт Держ. засл. капели бандуристів УРСР. Веде концерт х/кі гол. диригент, н. а. СРСР О. Мінківський. Виконуються пісні композиторів К. Домінчен («Моя Україна», сл. В. Женченка), В. Мураделі («Украина и Россия»), Я. Френкеля («Журавлі», сл. Р. Гамзатова) В. Оловнікова («Лесная песня»), П. Майбороди («Гімн братерству», сл. М. Рильського), а також нар. пісні – латишська («Вей, ветерок»), молдавська («Хай ла віе»/«Збір винограду»), грузинська («Сонячна Грузія» в обр. С. Цинцадзе).

«Лийся, пісне над Батьківщиною» (реж. – не вказаний, «Укртелефільм», 1978). Фільм-концерт за участю А. Мокренка («Для тебе» – муз. О. Білаша, сл. М. Ткача), А. Солов'яненка (рос. нар. пісня «Вот мчится тройка», «Ой ти, дівчина...» – муз. А. Кос-Анатольського, сл. І. Франка), Д. Гнатюка (укр. нар. пісня «Чом, земле моя» сл. І. Франка), Є. Колесник («Прощайте, птици журавли» – муз. В. Шевченка, сл. О. Вратарьова), А. Бойка («Ничего нет священнее Родины» – муз. І. Шамо, сл. І. Лазаревсько-

ІСТОРИЯ

го), В. Тришина («Здрастуй, Ленін» – муз. К. Данькевич, сл. Б. Олійника), Б. Которовича (Г. Жуковський «Гуцульське капріччіо»), М. Сливоцького («На калине мене бабушка баюкала» – муз. В. Верменича, сл. А. Мясковського), С. Ротару у супроводі ансамблю «Червона рута» («Яблони в цвіту» – муз. Є. Мартинова, сл. І. Різника, «Лиш раз цвіте любов» – муз. В. Івасюка, сл. Б. Стельмаха), зведених хорів і танцювальних колективів України («Красная гвоздика» – муз. А. Островського, сл. Л. Ошаніна, «Пісня про радянську армію» – муз. А. Александрова, сл. І. Количева) та ін.

Музика до пісень зазвичай писалася членами Спілки композиторів, а тексти пісень – професійними і благонадійними поетами. Фільм-концерт «Як цвіт весняний» про пісенну творчість композитора О. Білаша був поставлений в ефір із затримкою, бо тривала чергова перевірка на «благонадійність» співавтора пісень О. Білаша – поета Д. Павличка, який після Другої світової війни був протягом року ув'язнений за звинуваченням у належності до УПА.

«Як цвіт весняний» (реж. Р. Синько, «Укртелефільм», 1971). Фільм за участю н. а. УРСР Д. Петриненко, засл. артистів УРСР В. Чименої, Л. Остапенко, А. Мокренка, артистів В. Женченка, В. Гуреця, Д. Мухарського, тріо бандуристок Л. Криворотової, Р. Горбатенко, М. Путь. Показано поети Д. Павличко, М. Ткач, В. Юхимович. Звучать пісні: «Криниця», «Мавка», «Небо чисте», «Батьку, ми ровесники з тобою», «Річка моя мила, лугова», «Коло рожі осторожі», «Сину качки летять», «Сніг на зеленому листі», «Молдованочко», «Осіннє листя», «Два кольори», «Чардаш», «Над горою місяць повен», «Найкраща мить», «Треба йти до осені», «Полтавська полька», «Ясени».

Основна тематика естрадних пісень – любовна лірика. Пісні виконувалися здебільшого під оркестр (естрадний, естрадно-симфонічний, народних інструментів, іноді камерний).

Найвідомішими піснями цього періоду були: «Пісня про рушник» (Д. Гнатюк), «Коханий» (Л. Невзгляд-Махонько), «Ти співала мені про кохання» (К. Огневий), «Очі волошкові» (О. Скачко), «Троянди на пероні»

(Ю. Пашківська), «Може, я тебе вигадав» (О. Скачко), «Білий сніг» (П. Ретвицький, О. Таранець), «Треба йти до осені» (Д. Мухарський), «Підкручу я чорнії вуса» (О. Героєв), «Білий сніг на зеленому листі» (В. Женченко, Д. Гнатюк), «Не топчть конвалій» (жін. вок. квартет), «Тільки в Києві» (О. Таранець), «На долині туман» (М. Кондратюк). Телевізійні концерти представляли собою студійні виступи артистів і колективів. Іноді музичні номери об'єднував ведучий, але найчастіше він був відсутній, натомість лунав закадровий голос, а назви творів та ім'я виконавця титрувалось.

Добрідень, Зелені Карпати! (реж. Р. Синько, «Укртелефільм», 1966). У сюжетному фільмі-концерті у виконанні соліста Київ. академ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка, н. а. СРСР Д. Гнатюка звучать пісні: «Два кольори» (муз. О. Білаша, сл. Д. Павличка), «Пісня про матір» (муз. П. Майбороди, сл. А. Малишка), «Очі волошкові» (муз. С. Сабадаша, сл. А. Драгомирецького), «Черемшина» (муз. В. Михайлюка), «Ой, чорна, я си чорна» (укр. нар. пісня). Показано композитора С. Сабадаша.

Майже всі оперні солісти виконували й естрадні пісні, проте відбувалось формування **естради нового типу**. Серед нових імен, що швидко набували популярності, були Н. Яремчук, В. Зінкевич, С. Ротару, Н. Матвієнко, І. Попович, В. Шпортюк, Л. Прохорова, Т. Русова, Л. Артеменко, Л. Михайленко, Л. Відаш, тріо Мареничі. З'явилася й нова генерація композиторів – В. Івасюк, І. Поклад, М. Скорик, Б. Янівський, В. Ільїн, О. Зуєв, Р. Бабиш та ін. Творчість більшості з них сприяла формуванню нових напрямів і стилів естрадного мистецтва.

Фільм-концерт: «Ти плюся – весна» (реж. О. Бійма, «Укртелефільм», 1974). Сюжетний фільм-концерт за участю Л. Гримаської, С. Ротару, Л. Прохорової, В. Мельниченка, С. Левіна, вок.-інстр. ансамблів «Свитязь», «Чайки», «Кобза», «Червона рута», ансамблю естрад. танцю Укрконцерту, конц.-естрад. ансамблю Укр. ТБ і радіо та ін. Виконуються твори композиторів В. Громцева, В. Ільїна («Київські зорі», сл. І. Бараха, «Ти + я = весна», сл. В. Куринського), Б. Монастирського

ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

(«Девчонка-Капель и Мальчишка-Апрель», сл. Ю. Рибчинського), В. Ярцева («Кохай мене», сл. В. Кудрявцева), М. Скорика («Три трембіти», сл. О. Вратарьова), Л. Вербицького («Наместо», сл. Л. Ковальчука), О. Зуєва («А ми удвох», сл. В. Кудрявцева), В. Муромцева («Посидим поокаем», сл. І. Рєзника), В. Івасюка («Два перстні»); С. Турлянського («Неудачное свидание», сл. О. Фокіної).

Серед композиторів, які торували нові шляхи, виокремлюється ім'я **Мирослава Скорика**. Ще у 1963 році він написав низку пісень для ансамблю «Веселі скрипки», поєднавши національні українські інтонації та слова з ритмами джазу, танго, блюзу, халігалі, босанови, популярними у світі, але маловідомими в Україні. Його пісня «Не топчїть конвалїй» стала першим вітчизняним твістом. Та найвідомішою стала пісня «Намалюй мені ніч».

«Намалюй мені ніч» (реж. Р. Олексів, «Укртелефільм», 1972). Солостка ВІА «Смєрїчка» з. а. УРСР С. Ротару виконує пісню М. Скорика «Намалюй мені ніч».

«Українські арабески» («Укртелефільм», 1971). Програма складена з номерів: «Бахіана» В. Лобоса (вик. ансамбль віолончелїстів Київ. т-ру опери і балету ім. Т. Шевченка п/к М. Кравцова), «Аелїта» М. Скорика на сл. М. Стельмаха (вик. А. Мокренко), «Арабески», «В народному стилї», «Не шепчи», «Нав'язливий мотив» (вик. квінтет у складї: М. Скорик, Н. Ізмаїлова, О. Кудряшов, В. Колокольников, В. Фїліпочкін), «Спїваночки» в обр. С. Людкевича та «Любов і вода» А. Кос-Анатольського на сл. В. Шекспїра (вик. Л. Зацерковна), «Де ти?» Р. Щєдрїна (вик. Т. Таякіна, В. Ковтун), «Двоє» В. Шевченка (вик. О. Меркулова, М. Гончаров).

Іншим композитором, який у 1960–1970 роки вирїзнявся власною творчою манерою і стилем, був **Ігор Поклад**. Із першого пісенного твору «Пїсня не заблудитьсѧ» (вірші Б. Олійник, К. Огнєвой) він став одразу відомим, а наступна пісня «Кохана» (вірші І. Барах) принесла композиторові всесоюзний успіх. У 1966 році за пропозицією Міністерства культури УРСР І. Поклад створив ансамбль «Мрія».

Донинї зберїгсѧ фїльм-концерт «Пїсні для вас», де у виконаннї жїночого вокаль-

ного ансамблю «Мрія» звучать пісні І. Поклада та інших авторів.

«Пїсня для вас» (реж. А. Савченко, «Укртелефільм», 1969). Сучас. укр. пісні у виконаннї солїстів Л. Прохорової, А. Мокренка та ВІА «Мрія» (у складї В. Шевцової, Н. Злобїної, С. Шалїмової, Л. Бугайової, Т. Хонїч, Т. Аветїсян, Т. Забишної, Г. Кондратюк, О. Свиридова, В. Дунаєва, Е. Маврамата, О. Шипка, Г. Лїмана): «Ми дївчата з Києва» (комп. О. Левицький, сл. А. Пашка), «Дві стежини» (комп. Б. Буєвський, сл. С. Рочиня), «Бїлі лебедї» (комп. О. Бїлаш, сл. М. Ткача), «Гуцулочка» (комп. С. Сабадаш, сл. М. Бокая), «Дощик-дощик» комп. Ю. Рожавська, сл. Л. Рєви), «Пїсня про невідкрїті острови» (комп. І. Шамо, сл. Л. Смирнова), «Коханий» (комп. І. Поклад, сл. І. Бараха), «Сонце» (комп. І. Поклад, сл. В. Безкоровайного), «Веселий вїтер» (комп. І. Дунаєвський, сл. В. Лебєдєва-Кумача).

Чимало пісень І. Поклада набули величезної популярності: «Кохана», «Очі на пїску», «Дикї гуси», «Зелен-клен», «Тиха вода», «Скрипка грає», «Чарївна скрипка», усього близько 500 пісень. Їх виконували М. Магомаєв, Ю. Гуляєв, Є. Мірошниченко, Й. Кобзон, К. Огнєвой, Н. Матвїєнко, Т. Міансарова, Д. Гнатюк, Ю. Богатиков, В. Зїнкевич, Н. Яремчук та ін.

«Музична прогулянка» (реж. О. Лїпницький, «Укртелефільм», 1973). Сюжетний фїльм-концерт за участю вок. ансамблю «Мрія», Н. Матвїєнко («Ой летїли дикї гуси», муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського), оркестру нар. інструментів Укр. радїо і ТБ («П'єса», муз. Миського), вок.-хореогр. самод. ансамблю «Таврїя», трїо бандуристок «Днїпрянка» (укр. нар. пісня «Сѧду я у оконця»), вок. квартету Київ. філармонїї «Явїр» («Вот не везет!», муз. В. Темного, сл. В. Бутенка), н. а. УРСР А. Солов'яненка (укр. нар. пісня «Як я поорав», н. а. СРСР Д. Гнатюка («Цветут осенние тихие небеса», муз. О. Бїлаша, сл. А. Малишка), з. а. УРСР Н. Суржиної («Пїсня про Росїю», муз. Є. Жарковського, сл. Л. Ошанїна), Ю. Богатїкова («Кто виноват, скажи», муз. Ю. Братолїובה, сл. Б. Винарського «Тиха вода»), виконавцїв сучас. клас. танцю з. а. УРСР Р. Хилько і В. Федотова («Стремнина», муз. Б. Буєв-

ІСТОРИЯ

ського), лауреатів міжн. всесоюз. і республ. конкурсів ансамблю скрипалів (Чулакі «Варіації на теми Паганіні»).

Наприкінці 1960-х років зародився рух **ВІА** (вокально-інструментальний ансамбль). Зазвичай ці музичні колективи складалися з 6–10 професійних музикантів на чолі з художнім керівником. До гурту входили по кілька вокалістів і мультінструменталістів. ВІА – офіційні колективи, які виконували пісні, написані композиторами і поетами (не обов'язково членами групи), після отримання схвалення художньої ради. Стиль цих ансамблів помітно відрізнявся від традиційної на той час естради і був орієнтований на молодь.

Учасники ВІА часто змінювалися, а пісні могли виконуватися різними солістами. Репертуар ансамблю міг включати фолк і диско, рок і нову хвилю. Серед характерних інструментів, окрім гітар і ударних, були присутні синтезатори, духові інструменти і навіть народні. З-поміж найвідоміших українських ВІА – «Смерічка», «Кобза», «Ватра», «Водограй», «Світязь», «Арніка», «Чарівні гітари», «Краяни».

«Якщо мене любов» (реж. Р. Олексів, «Укртелефільм», 1972). Естрадні пісні у виконанні ВІА «Смерічка», солісти з. а. УРСР С. Ротару («Намалюй мені ніч», М. Скорик, сл. М. Петренка) та Н. Яремчук («Якщо мене любов», Левка Дутковського).

ВІА **«Смерічка»** у 1966 році в м. Вижниця (Чернівецька обл.) створив Левко Дутківський (Дутковський Лев Тарасович). Ансамбль одним із перших почав використовувати електроінструменти і грати у стилі біг-біт, а згодом поєднав тогочасні ритми з українським мелосом, створивши свій власний стиль. Поступово склався репертуар з оригінальних пісень: блюз «Бажання» (1967), пісня «У карпатах ходить осінь» (1968), рок-композиція «Черемоше сивий» (1969) тощо.

Новий етап у розвитку гурту – прихід у 1968 році нових учасників – автора пісень Володимира Івасюка та співаків Василя Зінкевича і Назарія Яремчука. Саме пісні Івасюка визначили творчий напрям «Смерічки» і вагомо вплинули на розвиток нової хвилі української естрадної пісні.

Серед найвідоміших пісень В. Івасюка: «Я піду в далекі гори», «Червона рута», «Водограй», «Пісня буде поміж нас», «Лиш раз цвіте любов», «Балада про мальви», «Два перстені», «У долі своя весна», «Кленовий вогонь», «Балада про дві скрипки» тощо, понад 100 пісень.

У 1971 році за участю ансамблю «Смерічка» в Карпатах (Яремча) зняли музичний фільм «Червона рута» (сценарій М. Скочильса, Р. Олексіва, режисер – Р. Олексів, звукорежисер В. Стріхович, оператор А. Дербінян, «Укртелефільм», 1971).

До фільму увійшли композиції В. Івасюка «На швидких поїздах», «Мила моя», «Залишені квіти», «Водограй», «Червона рута». В основі сценарію – романтична історія горянки Оксани (С. Ротару) та донецького шахтаря (В. Зінкевич). У фільмі брали участь Н. Яремчук, Р. Кольца, М. Ісак, ансамблі «Смерічка», «Карпати», «Росинка», танц. колектив «Єврика», у кадрі можна побачити й В. Івасюка. Над піснями до фільму крім В. Івасюка працювали й інші автори, зокрема Л. Дутківський, М. Скорик, В. Громцев, Р. Кудлик, А. Фартушняк, Б. Янівський, Р. Іщук, В. Григорак, М. Петренко.

Фільм мав великий успіх у телеглядачів. У 1971 році після його виходу на екрани головна героїня фільму С. Ротару отримала запрошення до штату Чернівецької філармонії, де стала солісткою новоствореного ансамблю «Червона рута». Результатом співпраці з композитором В. Івасюком став цикл пісень на фольклорному матеріалі в сучасному аранжуванні.

У 1975 році в українському телеєфірі відбувся показ **музичного фільму «Пісня завжди з нами»** (режисер і сценарист В. Стороженко, «Укртелефільм»), де прозвучали пісні різних композиторів, серед яких шість були піснями В. Івасюка:

«Пісня буде поміж нас», «Балада про дві скрипки», «Колиска вітру», «Кленовий вогонь», «Балада про мальви», «Тільки раз цвіте любов». Також у фільмі прозвучали пісні композиторів Є. Мартинова, Б. Ричкова, І. та П. Теодоровичів, А. Бабаджаняна, Н. Рота на сл. А. Дем'яньєва, Є. Євтушенко, І. Кохановського, А. Вознесенського, Є. Рибчинського. Всі авторські пісні викона-

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

ла С. Ротару, якій і був присвяч. цей фільм. Тільки пісню «Марічка» заспівали учасники ансамблю «Червона рута».

Пісняр В. Івасюк трагічно загинув у 1979 році за нез'ясованих досі обставин. Знаковою культурною подією, що демонструвала певні зміни в політиці телебачення, став музичний фільм-реквієм, присвячений пам'яті обдарованого композитора.

«**Відлуння його життя**» (реж. Р. Олексів, «Укртелефільм», 1988). Спогадами про композитора діляться письменник М. Івасюк (батько), Г. Івасюк (сестра), поети Р. Братунь і Р. Кудлик, співаки В. Зінкевич і Н. Яремчук. Пісні В. Івасюка на власні сл. («Червона рута», «Два перстені»), а також поетів Р. Братуня («Літо пізніх жоржин», «Юнацька балада»), Б. Гури («Балада про мальви»), М. Петренка («Калина приморожена»), В. Морасюка («Балада про дві скрипки») звучать у виконанні н. а. СРСР С. Ротару, н. а. УРСР В. Зінкевича, з. а. УРСР Н. Яремчука. Звучать фрагменти з творів композитора: «Варіації для камерного оркестру» (Кам. оркестр Львів. консерваторії), Фортепіанний концерт, вистава «Прапороносці» (Київ. Держ. укр. драм. театру ім. І. Франка з. а. УРСР).

Інтерес до постаті В. Івасюка та його творчості не зник і в подальшому:

В. Івасюк «Мелодія» (реж. О. Балагура, «Укркінохроніка», 1991). Присвячено поетові й композиторові Володимирові Івасюкові. Про нього розповідають батько письменник М. Івасюк, викладач Львів. конс. ім. М. Лисенка Л. Мазепа. Інструментальне тріо композитора «Мелодія» виконують Л. Шапко, П. Чоботов, В. Ломанець. Використано фотографії та кінодокументи.

Івасюк В. До 50-річчя композитора. У циклі передач «Не все так погано у нашому домі». Реж. Л. Лисенко, музикозн. В. Кузик. 1999 рік.

Док. фільм «**Володимир Івасюк. Щоб народитися знову**» (сценар. В. Качур, реж. Ю. Кузьменко, оператор А. Ревко, 2014). Фільм розповідає про життя і творчість В. Івасюка, виробництва ТО документальних фільмів і програм НТКУ (керівник М. Гресь).

У 1979 році на УТ зусиллями Молодіжної студії УТ і позаштатних меломанів (Олег Попов) з'явилась музично-розважальна

програма «**П'ять хвилин на роздуми**» (до 1986 р.). Реж. Тетяна Міллер, редактор Леонід Сухоруков, ведуча Зінаїда Журавльова.

Це був експеримент – перша телевізійна дископрограма, в якій історії про музичних артистів чергуються з хітовою музикою: крім вітчизняних артистів, глядач бачив багато досі забороненого – закордонні кліпи, які у ефір потрапляли нелегально. В програмі знімалися відомі співаки та ансамблі СРСР й далекого зарубіжжя: Софія Ротару, Юрій Антонов, Алла Пугачова, італійський співак – Маріно Маріні, югослави – Джордже Мар'янович та Радміла Караклаіч, гурт «Машина часу» та ін.

У 1975 році на УТ почали виробляти ранкову програму «**Музична пошта**». Програма – довгожитель, класичний жанровий телепродукт, заснований на інтерактиві з глядачами (листи, дзвінки) і музичними номерами на їх замовлення. Вона проіснувала до 2005 року.

Програма щомісяця отримувала тисячі листів, що у часи відсутності піплметрії було головним показником рейтингу, популярності. Надалі програма практично не змінювалась, крім назв і ведучих: «**Зичимо щастя**», «**Вітаємо вас**», «**Ви нам писали**». Ведучі: Віталій та Світлана Білоножки, Назарій Яремчук, Оксана Білозір, майже всі диктори УТ, Орест Хома і Інеса Братушич, дуєт Світязь, Оксана Пекун та ін.

З 1982 року на УТ почали створювати програму «**Призначається побачення**». Автор і редактор Олена Пригова, співавтор Людмила Лизак, реж. Людмила Курилик, ведучі в різні роки – Ілля Ноябрьов, Борис Вознюк.

З 1978 по 1980 роки частими гостями телебачення були учасники родинного тріо **Маренич** із Луцька. Їхні пісні стали всенародно улюбленими: «Сиджу я край віконечка», «Посилала мене мати», «Ой, у гаю при Дунаю», «Несе Галя воду», «Ой, під вишнею...», «Тиша навкруги», «Чом ти не прийшов?».

Після низки скандальних відмов виступати на офіційних концертах, співоче тріо зникло з екранів, а фільм про Мареничів, який було знято на плівку в 1979 році, знищено.

ІСТОРИЯ

Співає Тріо Маренич (реж. Ю. Суярко, «Укртелефільм», 1982). Укр. нар. пісні та пісні рад. композиторів виконує Вокальне тріо Луцької філармонії (Волин. обл.) у складі: А. Маренич, С. Маренич, В. Маренич. Концертна програма. I ч.: «Не повернеться перша любов» (комп. П. Майборода, сл. М. Ткача), укр. нар. пісні «Місяць і зіроньки», «Ой, там на горі»; II ч.: «Люби» (комп. В. Кушнірчук, сл. А. Певка); III ч.: конц. програма «Маленький концерт у дорозі», укр. нар. пісня «Бодай ся когут знудив», укр. нар. старовинний романс «Карії очі, чорнії брови». Знімалось тріо Маренич та актори Ф. і Н. Балабухи.

З 1979 до 1988 року в ефірі УТ існувала музична програма **«Автограф»**, за жанром телевізійний портретний нарис. Кожна програма була присвячена окремому виконавцю (артисту, музиканту, композитору).

Серед героїв програми: О. Таранець, К. Огнєвой, Гізела Ципола, Василь Третьяк, А. Солов'яненко, Б. Которович, М. Прядченко, Л. Сморгачова, Ф. Глущенко, В. Гнедаш, М. Кондратюк та ін. Тогочасні редактори виконували продюсерські функції особливо у питанні організації зйомок. Творці програми не обмежувались портретними інтерв'ю, намагались наблизитися до художньої публіцистики, створювали образи, хроніку і атмосферу часу задля розкриття особистості героя програми. Багато сюжетів створювалось на виїзних зйомках, як-то: з Іваном Поповичем на Закарпатті, з Назарієм Яремчуком у Вижниці, з Миколою Гнатюком у Чорнобилі та ін. Для багатьох артистів це був дебют на УТ (Гарік Кричевський, гурт «ВВ»). У 1985 році випуск про останній приїзд в Україну І. Козловського.

За тривалий період створено велику галерею образів майстрів музичного мистецтва.

Розвиток української естради як окремого напрямку в 1970-х роках сприяв появі низки фестивалів естрадної пісні. Практично одночасно в 1973 році виникли одразу два всесоюзні фестивалі, які проводилися в Україні – Всесоюзний фестиваль мистецтв «Київська весна» в українській столиці і Всесоюзний пісенний фестиваль «Кримські зорі» в Ялті (Кримська АР).

«Київська весна» (реж. Г. Шкляревський, «Укркінохроніка», 1973). Про I Всесоюзний фестиваль мистецтв «Київська весна» показано виступи Держ. ансамблю танцю УРСР, Держ. українського народного хору ім. Г. Верьовки, ВІА «Смерічка», Ю. Гуляєва та ін.

«Київська весна» (реж. Р. Єфіменко, «Укртелефільм», 1973). Сюжетний фільм-концерт про I Всесоюз. фестиваль мистецтв «Київська весна». Урочисте відкриття. Показано інтерв'ю та виступи н. а. СРСР Є. Мірошніченко («Над Влтавою» А. Дворжака, обр. А. Кос-Анатольського), К. Шульженко («Київський вальс» П. Майбороди, сл. А. Малишка), Ю. Гуляєва («Пока я помню, я живу» А. Бабаджаняна, сл. Р. Рождественського), н. а. УРСР А. Мокренка («Широка страна моя родная» І. Дунаєвського, сл. В. Лебедева-Кумача), також виступи Ю. Пашковської («Три поради» І. Шамо, сл. Д. Луценка), О. Валюкевичуте і В. Ракаускайте («Зелен клен» І. Поклада), Українського народного хору ім. Г. Верьовки та ін.

Фестивалі надалі стали традиційними і проводилися щорічно.

«Народні мелодії і ритми» (реж. Ю. Суярко, «Укртелефільм», 1975).

Концерт учасників Всесоюз. муз. фестивалю мистецтв **«Київська весна»**. Показано виступи Держ. засл. українського нар. хору ім. Г. Верьовки, Закарпатського народного хору, Держ. засл. Ансамблю нар. танцю УРСР та ін. Виконуються твори: «Гомоніла весна піснями» (муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського), «Закарпатські мелодії» (муз. С. Мартона), «Ой лопнув обруч» (укр. нар. пісня), «Калинка» (рос. нар. пісня, соліст А. Іщенко), «Український гопак» та ін. Перший Всесоюзний фестиваль радянської пісні **«Кримські зорі»** стартував 15 серпня 1973 року в Ялті, Сімферополі, Севастополі, Феодосії, Керчі та Євпаторії. Смолоскипний вогонь фестивалю від полум'я Вічного вогню на ялтинському пагорбі Слави запалив н. а. СРСР Ю. Гуляєв.

Ініціаторів фестивалю – гендиректора Укрконцерту Б. Шарварка і директора Крим. філармонії О. Чернишова, підтримали у Мін-ві культури УРСР, і з того часу фестиваль увійшов до реєстру держ. заходів. На перший

ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

фестиваль кожна союзна республіка на-
правляла своїх кращих представників, пере-
можців респ. конкурсів. Крім нових творчих
нар. самодіяльних колективів і виконавців
у фестивалі брали участь відомі артисти
естради К. Шульженко, М. Магомаєв, Й. Коб-
зон, Ю. Гуляєв, Ю. Богатиков, П. Бюль-Бюль
Огли, ансамбль «Сябри», В. Зінкевич, С. Ро-
тару, Е. П'єха та ін. Гран-прі фестивалю
отримав В. Леонтьєв.

У відеоархіві Першого національного те-
леканалу наразі збереглося декілька теле-
версій фестивальних концертів:

Фестиваль «Кримські зорі» (реж. А. Слі-
саренко, «Укркінохроніка», 1973). Сюжет про
I Всесоюз. фестиваль рад. пісні «Кримські
зорі» за участі Ю. Гуляєва, Ю. Богатикова
та ін.

Фестиваль «Кримські зорі». 1983, 1 ч.
Шостий Всесоюзний фестиваль рад. піс-
ні «Кримські зорі». **Фестиваль «Кримські
зорі»**. 2 ч. 1983. Шостий Всесоюз. фести-
валь рад. пісні «Кримські зорі». **Фестиваль
«Кримські зорі»**. 1994, 1 ч. Фестиваль
естрад. пісні «Кримські зорі» в м. Ялта.

Фестиваль «Кримські зорі». 1994, 2 ч.
Фестиваль естрад. пісні «Кримські зорі» в
м. Ялта.

Фестиваль поступово набував популяр-
ності. Однак у пострадянські часи він пе-
ретворився на містечкову акцію, на яку не
приїздять артисти першої величини і яка
не зацікавлює глядачів. Спроба реанімува-
ти колись потужний естрадний захід була
зроблена в 1998 році, хоча вона виявилась
останнім сплеском.

**Художня самодіяльність і фольклор-
но-етнографічна музика.** Політика СРСР
щодо національних культур республік про-
вадилася за хрестоматійною сталінською
формулою, яка визначила характер бага-
тонаціональної радянської культури: «на-
ціональна за формою, соціалістична за
змістом». До 1960-х років вже була сфор-
мована система державного керівництва
самодіяльністю, підготовлена велика кіль-
кість кадрів для роботи в сфері народної
творчості. Не лише професійні естрадні та
оперні артисти, ансамблі, а й численні са-
модіяльні колективи виїздили з концертами
безпосередньо на робочі місця – у цехи за-

водів, колгоспні лани тощо. Виїзні концер-
ти були обов'язково присутніми у програмі
передач:

«Вечорниці» (Респ. студія ТБ, 1969). Вел.
Будища Полтав. обл. Виступ самодіял. ан-
самблю пісні й танцю у сільському БК.

«Агітпоїзд доброго настрою» (Респ. сту-
дія ТБ, 1972), Могилів-Поділ. р-н Вінн. обл.
Виступ артистів агіткультбригади районного
БК на вшанування ланки Г. Паращук колгос-
пу ім. М. Щорса.

У ті часи було побудовано безліч будин-
ків і палаців культури, де в художніх колек-
тивах займалися тисячі колгоспників, робо-
чих і службовців. Діючі художні колективи
охоплювали все більше учасників, про-
ходили різні конкурси, фестивалі. Провід-
ними музичними жанрами в самодіяльній
творчості були духові й народні оркестри,
народні та академічні хори.

Виникли нові жанри – естрадні оркестри,
укрупнювались оркестри народних інстру-
ментів, з'являлися ансамблі пісні й танцю.
Фестивалі самодіяльної творчості відкрива-
ли нові таланти з різних областей України.
У столичному палаці мистецтв «Україна»
відбувалися підсумкові концерти, де висту-
пали переможці та лауреати конкурсів са-
модіяльної та народної творчості.

«Наші простори» («Укртелефільм»,
1973). У програмі фільму-концерту – ви-
ступи колективів худож. самодіяльності на
звітному концерті 1973 у палаці «Україна»:
Засл. ансамблю пісні і танцю УРСР Полтав.
міського б/к («Розкинулося колгоспне поле»,
комп. А. Авдієвський, сл. М. Сингаївського),
нар. ансамблю танцю «Барвінок» Кобеляць-
кого районного б/к Полтав. обл. (укр. нар.
пісня «Заплетем рогозу»), зведеного орке-
стру нар. інструментів Ровен. обл. («Танець
скоморохів», муз. П. Чайковського), Засл.
самодіял. капели бандуристів УРСР м. Пол-
тави (укр. нар. пісня «Ой, гоп ти-ни-ни»),
нар. ансамблів пісні і танцю Житомир. обл.
(«Поліські хмеляри»), нар. хору с. Добро-
вляни Заліщицького р-ну Терноп. обл. («Іхав
козак містом»), інстр. ансамблю, солістка –
викладач Підволочинської муз. школи Тер-
ноп. обл. Л. Тимошук («Гей, Іване»), також
нар. хорів сіл Новосілка і Добровляни Залі-
щицького р-ну Терноп. обл.

ІСТОРИЯ

«Концерт художніх колективів» («Укр-телефільм», 1973). За участю колективів худож. самодіяльності України: Нар. капела «Дніпро» Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка, Засл. самодіял. хор «Десна» Палацу культури хіміків (м. Чернігів), ВІА «Смерічка», Засл. самод. ансамбль танцю УРСР «Юність» (м. Львів), симф. оркестр Черкас. муз. уч-ща та ін. А. Філіпенко – «З іменем Леніна» (сл. В. Бичка), «Комуністичній партії хвала» (сл. В. Лефтія), С. Туліков – «Сын России» (сл. В. Харитонова), «Не стареют душой ветераны» (сл. Белинського), В. Івасюк – «Водограй», К. Домінчен – «Краю мій рідний» (сл. Майового), С. Сабадаша – «Ой думала я» (сл. І. Кутеня), укр. нар. пісні «І шумить, і гуде», «За городом кози пасла», «Ой ти місяцю», «Чорні очка як терен», «Ой на горі білий камінь» (бойків. веснянка), «Побреду», вітальні пісні с. Руська поляна, танц.-хореогр. композиції тощо.

«Народні таланти» (реж. Р. Фуртак, «Укр-телефільм», 1977). Фільм-концерт за участю худож. самод. колективів України в палаці культури «Україна»: Нар. хор п/к «Запоріж-трансформатор» – «А у нас в Україні» (муз. і сл. П. Процька), «Ой, сивая зозуленька» (муз. М. Леонтовича); Нар. ансамбль танцю «Смеречина» Чернів. обл. – «Коломийки» (худож. кер. В. Васьков); М. Сливоцький – «Чорнобривці» (муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського) та «Засватана» (муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського); Засл. капела бандуристів УРСР Струсівського б/к, Терноп. обл. – «Ой, гоп, ти-ни-ни»; Нар. хор с. Руська поляна Черкас. обл. – «В понеділок, на весіллі»; родина Августиновичів, Хмельн. обл. – «Від серця до серця» (муз. В. Філіпенка, сл. М. Сингаївського); В. Дударенко з м. Донецьк – «День перемоги» (муз. Д. Тухманова, сл. В. Харитонова); зведені колективи худож. самодіяльності України – «Засівайся, ниво, людям на добро» (вок.-симф. сюїта), «Пісня про радянську конституцію».

У період 1970–1980 років уряд країни прийняв нормативні документи, які були спрямовані на розвиток самодіяльної творчості трудящих у сфері виробництва: «Про поліпшення роботи червоних куточків підприємств» (1970), «Про роботу

Рад. Профспілок» (1971), «Про заходи щодо подальшого розвитку самодіяльної художньої творчості» (1978). У телевізійному ефірі повсякчас відбувалися творчі звіти всіх областей України – концерти за участю регіональних колективів художньої самодіяльності.

«Концерт черкащан» (Респ. студія ТБ, 1973). Творчий звіт-концерт майстрів мистецтв і колективів худож. самодіяльності Черкас. обл. Київ. ПК «Україна». Композитор О. Білаш вітає учасників концерту. Виступають Черкас. укр. нар. хор та ін.

«Звітує Полтавщина» (Респ. студія ТБ, 1973). Концерт майстрів мистецтв і колективів худож. самод. Полтав. обл. ПК «Україна». Учасників концерту вітає н. а. УРСР Д. Петриненко.

Найкращі з виконавців і колективів народної творчості запрошувались до підсумкових фестивалів, столичних концертів.

З 1974 року на УТ почався щотижневий музичний турнір **«Сонячні кларнети»**. Програма була мистецьким змаганням між аматорськими художніми колективами різних областей України, яких відбирали по регіонах країни. Дві області протягом півтори-двох годин демонстрували свої творчі досягнення.

Біля витоків програми стояли телевізійні професіонали: Т. Павленко, Н. Рябчук, Т. Стратієнко, М. Гринишин. Реж. Єліна Волох, Віра Мельник, Тетяна Потурнак. Ред. Тамара Павленко, Наталія Рябчук. Ведучими у різні роки були Христина Стебельська, Тамара Стратієнко, диктори УТ, музикознавці (Софія Грица).

Конкурс мав професійне журі, куди входили фахівці з кожного жанру: А. Авдієвський (голова), М. Гринишин, О. Тимошенко (заст. голови) – хор. жанр, П. Ретвицький – солоспів, М. Баклан – хореографія, В. Гуцал, М. Давидов – оркестри нар. інст-ів, С. Творун – духові оркестри. Важливим номером програми «Сонячних кларнетів» значилися виступи «хорів-ланок»: ланки буряківниць, які працювали в колгоспах. Програма відкрила музиканта В. Нечепу, який потім став н. а. України.

Музичні редактори приймали телефонні дзвінки від телеглядачів. Глядачі вислов-

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

лювали свої враження від виступів колективів, давали оцінку, робили зауваження. Таким чином до програми була залучена вся Україна. Люди ознайомилися з новими цікавими творчими колективами, солістами, їх цілеспрямованим репертуаром, що мав суто фольклорно-етнографічну основу. Глядачі могли більше дізнатися про колективи-переможці завдяки ТБ, яке створювало окремі концерти народних улюбленців.

«Карпатські візерунки» (реж. Р. Олексів, «Укртелефільм», 1976). Фільм-концерт Засл. вок.-хореограф. ансамблю УРСР «Галичина» Львів. виробничого об'єднання «Електрон». Худож. кер. і постановник танців Я. Чуперчук, муз. кер. Р. Рачинський, хормейстер Р. Роман, балетмейстер Б. Купиняк. Пісню І. Поповича виконує І. Кушплер.

«Таврія» (реж. О. Васильєв, «Укртелефільм», 1975). Фільм-концерт продерж. жін. вок.-хореограф. ансамбль УРСР «Таврія» виконує хореограф. композиції: «Чумарочка» (солістка Т. Кулик), «Свято в колгоспі» (комп. О. Сандлер, сл. П. Тичини), «Пшениця золота» (комп. І. Шамо, сл. І. Бараха), «Ти до мене не ходи» (обр. А. Кос-Анатольського, вок. квартет у складі Т. Запрягаєвої, С. Митрохиної, З. Параки, Т. Дунь).

Найкращі хор. та хореограф. колективи отримували почесні статуси «народних», «сразкових».

«Нагорода за пісню» (Респ. студія ТБ, 1969). Рівнен. обл. Вручення диплома про присвоєння звання «Самодіяльний народний хор» хор. колективу колгоспу «Зоря комунізму» Рівнен. р-ну, який відзначив своє 15-річчя. Виступ хору.

Найдовше з усіх, а саме – десять років народний телеконкурс вела **Тамара Стратієнко**. Паралельно вона була ведучою численних концертів, заходів, програм: «Сонячні кларнети», «Майстри гумору», «Любов і шана», «І тільки музика», «Музична пошта», «Зичимо щастя», «Вечірня казка».

Вагомими пропагандистами української народної пісні, музики і танцю були і є народні колективи, які згодом з аматорського набували професійного статусу:

Нар. хор ім. Григорія Верьовки (тепер Національний академічний народний хор

імені Г. Верьовки), Закарпатський і Черкаський народні хори (тепер Заслужений академічний Закарпатський народний хор і Черкаський державний заслужений український народний хор), Поліський хор «Льонок»; Гуцульський і Буковинський ансамблі пісні і танцю (тепер Національний академічний Гуцульський ансамбль пісні і танцю «Гуцулія» і Засл. академ. буковинський ансамбль пісні і танцю), ансамбль «Верховина» (Засл. Прикарпатський ансамбль пісні і танцю «Верховина»).

Репертуар хорів і ансамблів складався з народних українських пісень і творів тогочасних композиторів.

«Народний хор» (реж. О. Бійма, «Укртелефільм», 1976). Фільм-концерт за участю Держ. засл. Українського народного хору ім. Г. Верьовки. Худож. кер. Лауреат Держ. премії УРСР, н. а. УРСР А. Авдієвський, диригент Б. Лаба, хормейстер Є. Савчук, диригент оркестру В. Самойленко. Укр. нар. пісні та мелодії: веснянки – «Ой пришла весна» (солістка Н. Матвієнко), «Вербова дощечка» (гармонізація А. Авдієвського), «По садочку ходжу», «Троїсті музики», «Половина саду цвіте», «Не лай мене, моя ненько», «Весільна» (сл. Д. Луценка). Твори укр. авторів: «Гімн новородженому» (В. Філіпенко, сл. Д. Луценка), «Місяць ясенський» (А. Авдієвський, сл. Лесі Українки, солістка Н. Матвієнко), «Рушники» (М. Петренко, сл. О. Верби, співають П. Павлюченко, Н. Цюпа, В. Мартиненко. Танц. композиції: «Голубка» (постановка Я. Чуперчука), «Марина» (купальський хоровод обр. І. Сулими), «Російський танець» (постановка В. Чугунова), «Гопак» (постановка В. Вронського).

«Карпатські мелодії» Концерт Прикарпатського ансамблю пісні і танцю «Верховина» п/к О. Волинця. (сцен. Е. Яворський, Ю. Янкевич, реж. Я. Лінійчук, «Укркінохроніка», на замовл. ЦТ СРСР, 1977). Виконуються нар. пісні і танц. композиції: «З верха на верх», «Верховино, світку ти наш», «Про радянську сторононьку Прикарпатський рідний край», «Як ішов я з Дебречина додому», «Порізала пальчик, так болить», «Ой, на горі вітер дув», «Два дуби, два дуби», «Вівці мої, вівці», «Била мене мати в понеділок зрання», «Гей, широкі полонини».

ІСТОРИЯ

«Черкаський народний хор» (реж. Р. Олексів, «Укртелефільм», 1979). Програму виступу Черкаського Українського народного хору (худож. кер. і гол. диригент Є. Кухарець) складають вок.-танц. композиції («З ланів Шевченкового краю», «Гопак», «Славні козаки чигиринці») та вок. номери у виконанні хору та солістів К. Семененко (укр. нар. пісня на сл. Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя»), О. Павловської і Т. Горбатенко (укр. нар. пісня «У мого Гриця очі чорні»), Р. Кириченко («Земле моя, земле» – муз. Є. Кухарця, сл. М. Негоди), О. Павловської («Тополі» – муз. І. Сльоти, сл. М. Бакая).

Музичні програми для дітей.

У 1970-х роках була поширена палітра передач, присвячених музичному вихованню дітей.

Цикл «Щедрі мелодії», де юні глядачі могли зустрітися з представниками світу музики або побачити нарис, присв. творчості музиканта або композитора: «Бажані гості» («Укркінохроніка», 1961), де гостями школярів міста стали композитори К. Данькевич, П. Майборода, М. Завалішина. Зустрічі з іншим композитором присвячена програма «Дитячі пісні Аркадія Філіпенка», (реж. Г. Гончаров, «Укркінохроніка», 1971), у якій митець розучує пісню з вихованцями одного з київ. дит. садків. Діти виконують та слухають пісні А. Філіпенка з дитячої опери «У зеленому саду», написану ним у 1967 році.

Передачі мали на меті залучити дітей до світової музичної спадщини, навчити відчувати й розуміти мову звуків. Автори програм зверталися до творів, написаних саме для дітей, до музичних творів, доступних для дитячого сприйняття. Серед сюжетів – звітні концерти вихованців музичних шкіл, розповіді про обдарованих дітей з різних регіонів України, концерти і великі музичні заходи.

Фільм-концерт **«Київ – Таллін»** («Укркінохроніка», 1974), де показано підготовку Київ. хору хлопчиків «Дзвіночок» до виступу на V традиційний зліт хорів хлопчиків союзних республік у Талліні Естонської РСР, присв. 50-річчю присвоєння піонерській організації ім. В. Леніна. Мат-ли включають виступ київ. хору «Дзвіночок» та естонського хору хлопчиків ПК ім. Я. Томпа.

Музичні передачі для найменших глядачів мали інший вигляд, адже спілкування з дошколятами та молодшими школярами диктує свої правила подання телевізійного матеріалу, які залежать від рівня психологічного розвитку цієї групи глядачів. Трансляція творів і розповіді ведучого не в змозі утримати дитину п'яти-дев'яти років перед екраном, тож найліпше діти сприймають концерт малят-однолітків:

«Маленький концерт» (реж. С. Лисецький, «Укртелефільм», 1974). За участю дитячих хорів м. Києва: «Надо только захотеть» муз. П. Айдоницького, сл. П. Петрова, «Пісня марш» муз. і сл. Б. Алексєєнка (хор «Дюймовочка» клубу «Юний горьковець»), «Так тримати» муз. Є. Зубцова, сл. В. Сулова (хор «Дзвіночок» Київського Палацу піонерів), «Горнист» муз. О. Пахмутової, сл. М. Добронравого (хор хлопчиків музичної школи ім. М. Лисенка).

Звернути увагу на музику і дати зрозуміти, що вона є частиною великого багатогранного світу, – таке завдання стояло перед творцями передачі про дитячу творчість:

«Уроки прекрасного» («Укркінохроніка», 1967). Учні СШ № 28 м. Львова на уроках музики, малювання, танцю. Виступ шкільного симф. оркестру.

Передача **«Сонячне коло»** (реж. С. Лисецький, «Укртелефільм», 1974). Показує заняття в ізостудіях республіки, малюнки дітей, виступи дитячих хорових колективів м. Києва: «Дзвіночок» («Так тримати», комп. Є. Зубцов, сл. Л. Смирнова, «Молоді космонавти», комп. О. Пахмутова, сл. О. Добронравова), «Дюймовочка» («Точка, точка» комп. В. Шаповаленко, сл. С. Лисецького, «Пісня-марш» комп. Б. Алексєєнка), «Колокольчик» («Не спи, горнист» комп. О. Пахмутова, сл. С. Гребенникова), а також інструм. ансамблю («Лісний олень», комп. Є. Крилатов).

У 1980-х роках у СРСР творчість розвивалася двома паралельними потоками: дозволене і заборонене, офіційне й «підпільне».

Своєрідним «самвидавом» стали магнітофонні записи. Широке розповсюдження магнітофонів зумовило поширення бардів-

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

ської пісні, в якій бачили альтернативу офіційній культурі. Розквітає авторська пісня, проте її немає в телевізійному ефірі. Вона там з'явиться лише у 1990-х роках.

Музика на ТБ представлена широкою жанровою палітрою. Збільшилась кількість концертів з естрадним репертуаром. Проте класичній музиці надавали велику частину ефірного контенту.

Концерти оперних співаків:

«Солов'їний романс» (реж. О. Бійма, Укртелефільм, 1981). У виконанні співачки Марії Стеф'юк звучать укр. нар. пісні та арії з опер. У фільмі брали участь артисти державної капели бандуристів, хор ім. Г. Верьовки, державний ансамбль ім. П. Вірського.

«Романси П. Чайковського співає Анастолій Кочерга» (Укртелефільм, 1981). У програмі звучать романси П. Чайковського на слова О. Толстого «Серенада Дон Жуана», «Страшная минута» – вірші NN. Вірші Д. Ратгауза – «Меркнет слабый свет свечи», О. Толстой – «Средь шумного бала».

«Співає Ольга Басистюк» («Укртелефільм», 1982). Укр. нар. пісню «Тихо Дунай воду несе» (обр. М. Лисенка), «Ти сповнена любові» (Р. Дуранте), виконують солісти Республ. Дому органної та кам. музики з. а. УРСР О. Басистюк, В. Кошуба (орган).

Актуальними для ефіру УТ залишалися камерні концерти класичної музики, що знімалися в студійних локаціях у приміщенні телебачення:

«Грас Микола Сук» (реж. А. Савченко, «Укртелефільм», 1981). Концерт за участю піаніста, лауреата міжн. конкурсів М. Сука: Л. Бетховен «Фантазія»; Й. Брамс «Інтермеццо» № 1, ор. 119, «Інтермеццо» № 2, ор. № 117; М. Скорик «Партита» № 5 (у стилі «Ретро»).

«Грас лауреат республіканського конкурсу музикантів-виконавців ім. М. Лисенка Лариса Деордієва» (Укртелефільм, 1982). У програмі звучить музика В. Довженка, М. Лисенка, М. Скорика, Ф. Ліста.

«Старовинні мініатюри» (реж. А. Савченко, «Укртелефільм», 1984).

Інстр. музика у виконанні В. Ферченка (флейта), А. Шпакова (гітара, лютня): М. Нойзідлер (Алегро), К. Куммер (Сюїта для флейти і гітари); 2 ч.: Дж. Доуленд (Танець),

Дж. М. (Балет), Г. Перселл (три мініатюри), Луї де Моа (Балет).

«Київські фрески» (реж. І. Кобрін, Укртелефільм, 1989). Хор. концерти А. Веделя прозвучали у виконанні Київ. кам. хору ім. Б. Лятошинського. Худож. кер. та диригент В. Іконник.

Із 1970-х років у музичних академічних колах і серед телевізійників існував дискурс «Опера і ТБ». Трансляція оперних вистав, створених для театру, на той час уже була майже традиційним телепродуктом. Мова йшла про постановку опер спеціально для телебачення, тобто про спробу поєднати театральну умовність і телевізійну специфіку.

«Лючія ді Ламермур» Екранна інтерпретація опери Г. Доніцетті за романом В. Скотта «Ламмермурська наречена» (сцен. і реж. О. Бійма, «Укртелефільм», 1980). У ролях: Є. Мірошниченко (Лючія), А. Мокренко (Генріх), В. Євграфов (Едгар, співає В. Федотов), А. Твеленева (Аліса, співає Г. Туфтіна), Г. Яковлев (Норман, співає В. Кулага), Ю. Волков (Раймонд, співає Г. Красуля), С. Пазенко (Артур, співає В. Гуров), В. Конкін, Т. Тимофєєва, А. Пазенко, В. Ланберг. Оркестр і хор Київ. академічного т-ру опери і балету ім. Т. Шевченка п/к О. Рябова, хорм. А. Бенедиктов, Ленінгр. балетна трупа хореогр. мініатюр, кер. А. Макаров. Худож.-постановник А. Бурлін, костюми Л. Жуковської.

«Фауст» Екранізація опери Ш. Гуно «Фауст» за мотивами однойменної драми Й. В. Гете: парафраз на теми опери «Фауст» в обр. Л. Грабовського («Укртелефільм», на замовл. Держтелерадіо УРСР, сцен. С. Крутиков, Б. Небієрідзе, реж. Б. Небієрідзе, опер. К. Роміцин, худож. О. Костюченко, балетм. В. Федотов, 1982). У ролях: А. Кочерга (Мефистофель), М. Тонтегоде (Маргарита, співає Г. Ципола), А. Смайліс (Фауст, співає А. Солов'яненко), А. Лаанемете (Валентин, співає А. Мокренко), В. Ставицький (Зибель, співає К. Огнєвий), Т. Митрушина (Марта, співає В. Мартиросова), В. Дворжецький (Старий Фауст, співає В. Гриненко), Г. Дворніков (Брандер, співає Б. Гнидь), Г. Сааде (Вagner), Ю. Аарма (Молодий чоловік), Ю. Плявініш (Могильник). Хор і оркестр Київ. театру опери та балету. Диригент С. Турчак.

ІСТОРИЯ

При створенні екранізованого спектаклю (опери, балету) враховувалося не лише музичне виконання, але і всі постановочні моменти: гра акторів-співаків, сценічний малюнок їхніх стосунків, взаємодія ансамблевих і хорових сцен; пластика, можливі елементи пантоміми і танцю; декорація, атрибутика. Музична телевізійна вистава вимагала режисерської постановки номерів з урахуванням специфіки ТБ, творчої співпраці з балетмейстером, солістами і виконавцями.

«Спокута» Екранізація опери М. Вериківського за мотивами поеми і повісті Т. Шевченка «Наймичка» (сцен. О. Стельмашенко за участю Р. Олексія, реж. Р. Олексів, оператор В. Гордієнко, худож. О. Костюченко, балетм. І. Вітебський, «Укртелефільм», 1985). Хор і оркестр Держ. академ. т-ру опери і балету УРСР ім. Т. Шевченка, диригент І. Гамкало, хорм. Л. Венедиктов, звукореж. Г. Стремівський. У ролях: Л. Забіляста (Наймичка), Я. Сиротенко (Трохим, співає В. Грицюк), О. Реус-Петренко (Настя, співає Г. Туфтїна), К. Ніколаєва (Оксана, співає Т. Кузминова), Н. Кондратовська (Ряба дівчина, співає В. Кочур), О. Свилярєв (Марко в дитинстві), І. Капінос, В. Легін, Н. Гебдовська, Б. Молодан, С. Автухова. Текст Т. Шевченка читає С. Олексенко.

«Борис Годунов» Екранізація опери М. Мусоргського «Борис Годунов» за А. Пушкіним та Н. Карамзіним (сцен. С. Крутиков, Б. Небієрідзе, реж. Б. Небієрідзе, Укртелефільм, на замовл. Держтелерадіо СРСР, 1986). У ролях: А. Кочерга (Борис Годунов), О. Ісаєв (Самозванець під іменем Григорій, співає С. Дубровін), В. Шептекіта (Князь Василій Шуйський, співає В. Гурув, А. Щелкунов), І. Гаврилук (думний дяк, співає І. Пономаренко), М. Гринько (Пімен, співає В. Пивоваров), Ю. Дубровін (Юродивий, співає О. Дяченко), І. Малишева (Марина Мнішек, співає Л. Юрченко), І. Стариков (Рангоні, співає А. Мокренко), Р. Філіппов (Варлаам, співає В. Грицюк), В. Макаров (Місаїл, співає М. Хорунжий), Л. Шевель (Шинкарка, співає Г. Туфтїна), А. Суханов (Царевич Федор, співає Ю. Біденко), О. Суржа (Царівна Ксенія, співає Г. Ципола), А. Лефтій (мамка Ксенії, співає Г. Павлова), Г. Дворніков (Матюха,

співає С. Матвєєв), Г. Кононенко (ближній боярін, співає А. Іщенко), а також О. Мовчан, В. Розстальний, А. Соколовський, Н. Терентьєва, С. Свєчников, Ю. Муравицький, М. Капніст, В. Панченко, Ю. Руденко, А. Тимошенко. Оркестр і хор Київ. т-тру опери та балету, дир. С. Турчак, хормейстер – Л. Венедиктов, балетм. К. Рябінкіна, звукореж. – Г. Стремівський, худож.-дек. В. Рудько, худож. по костюмах – Н. Зачепиленко.

Тривале обговорення діяльності телевізійного музичного театру дало результат: на ЦТ було створено декілька **телеопер**. На УТ творча спроба режисера зробити оперні телепостановки була втілена лише в другій половині 1980-х років, коли головним редактором Редакції музичних програм УТ стала Наталя Околот. Творчу команду виробників очолила режисер Тамара Білоусова. Основою для телеверсії стали оперні твори (не сценічні постановки) камерного формату – «Ноктюрн» Миколи Лисенка і «Віронька» Юрія Іщенка. Телевізійники пройшли весь технологічний процес виробництва – від кастингу акторів і запису фонограм до натурних і студійних зйомок із тривалим періодом підготовки та репетицій. «Телеопера» – оригінальний телепродукт, органічна форма взаємодії опери та екранного т/мистецтва. Проте надалі телеопер на УТ більше не створювали, але ключовий виразний засіб телеопери – спілкування через спів і сьогодні активно використовується в телевізійних програмах для дітей, мультфільмах.

Через 2 десятиліття глядачам УТ-1 (Першого Нац.) в новорічну ніч 2002/2003 показали видовищну телеоперу – проект відомого реж. і продюс. Андреа Андермана «Травіата в Парижі», а напередодні, 30 грудня, докум. фільм «Травіата в Парижі: як ми це робили». Телеверсія шедевра Верді готувалася 8 років, на зйомках і трансляції було використано 35 телекамер, 4 супутники, 400 прожекторів, 10 динамічних платформ, 100 рупорів. Оперу побачили в 125 країнах.

Крім усесвітньовідомих зарубіжних композиторів класичної музики, в українському телеефірі на рубежі 1980-х років звучали академічні твори вітчизняних композиторів.

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

«Струни серця» (реж. М. Джинджиристий, «Укртелефільм», 1981). Фільм-концерт про композитора, н. а. СРСР Л. М. Ревуцького. Знятий за роботою, під час виконання своїх творів, заняття зі студентами. Про композитора розповідають Г. Майборода, М. Дремлюга, В. Кирейко. Твори композитора звучать у виконанні Д. Петриненко, Д. Гнатюка, Б. Которовича, Є. Ржанова, В. Сечкіна, Л. Цвірко, Засл. симф. оркестру Держтелерадіо УРСР, диригент В. Гнедаш, Держ. засл. академічної капели УРСР «Думка», хормейстер М. Кречко, дит. хору Держтелерадіо УРСР, хормейстер Т. Копилова. У фільмі знявся син композитора – Є. Ревуцький.

«Композитор Андрій Штогаренко» (реж. А. Савченко, Укртелефільм, 1982). Фільм-концерт: Про композитора розповідають П. Майборода, Є. Станкович. До фільму увійшли фрагменти творів А. Штогаренка – кантати-симфонії «Моя Україна», сюїти «Пам'яті Лесі Українки», «Симфонічні танці» для ф-но і симфонічного оркестру, «Вірменські ескізи», хори, у виконанні Симф. оркестру Дніпроп. філармонії, Оркестру нар. інструментів Укр. радіо і ТБ п/к В. Гуцала, Хору Укр. радіо і ТБ, Квартету ім. М. Лисенка та Р. Лисенко (ф-но).

«Вечірня пісня» (реж. Ю. Некрасов, «Укртелефільм», 1983). Твори К. Стеценка у виконанні солістки Київ. філармонії, н. а. СРСР Д. Петриненко. Концертна програма: «Коліскова», сл. О. Коваленка, «Вечірня пісня», сл. В. Самійленка (в супроводі хору студентів диригентсько-хорового факультету Київ. держ. консерваторії ім. П. Чайковського), «Ой не дивуйсь», «Літньої ночі», сл. О. Олеся [в супроводі К. Стеценка (скрипка), Г. Стеценко (ф-но)], «Тече річка невеличка», «Зоре моя вечірняя», сл. Т. Шевченка, укр. нар. пісні «О милий мій», «Човен хитається» (в супроводі Оркестру нар. інструментів Держтелерадіо УРСР).

«Георгій Майборода» (реж. Б. Небієрідзе, «Укртелефільм», Держтелерадіо УРСР, 1983). Сюжетний фільм-концерт присв. н. а. СРСР Г. Майбороді. Композитор розповідає про свою творчість. Про Г. Майбороду розповідають: н. а. СРСР композитор О. Такашвілі, н. а. СРСР, диригент С. Турчак. Виконуються фрагменти з творів: сюїта

«Король Лір», Концертний триптих для голосу з оркестром, Концерт для скрипки з оркестром, Симфонія № 3, опер «Милана», «Ярослав Мудрий», «Арсенал», «Тарас Шевченко», «Елегія пам'яті М. Лисенка» на сл. М. Рильського, романси і пісні на вірші О. Блока, О. Богачука, М. Рильського. Виконавці: Д. Гнатюк, Л. Забіляста, Н. Куделя, Р. Майборода, А. Мельников, Л. Марцевич, Г. Туфтіна, А. Мокренко, І. Захарко, В. Манолов, Л. Кравченко, А. Іщенко, хор та оркестр академ. т-тру опери і балету УРСР ім. Т. Шевченка п/к С. Турчака, Засл. академ. симф. оркестр УРСР п/к Ф. Глуценка, Засл. капела бандуристів УРСР п/к М. Гвоздя, Засл. академічна капела УРСР «Думка», ансамбль Київ. філармонії.

«Ділюся заповітним» (реж. М. Джинджиристий, «Укртелефільм», Держтелерадіо СРСР, 1983). Сюжетний фільм-концерт за участю н. а. УРСР Б. Которовича, а також артистів П. Полухіна, О. Которович, Х. Колесси, С. Кулакова, З. Самосвата, Н. Селезньової, Держ. засл. академ. симф. оркестру УРСР п/к М. Скорика, Литовського кам. оркестру п/к С. Сондецькіса. Виконуються твори: «Трьохголоса канцонетта для двох скрипок і альтя» К. Монтеверді, Концерт Ля мажор для скрипки і струнних А. Кореллі, Соната Соль мінор для скрипки і органа А. Вівальді, «Чакона» Й. С. Баха, «Флорентійські дуети для скрипки і гітари», Концерт № 8 для скрипки з оркестром («У формі вокальної сцени») Л. Шпора, Концерт для скрипки з оркестром та «Іспанський танець» з музики до драми Лесі Українки «Кам'яний господар» М. Скорика.

Музичні програми різнилися хронометражем: від великих фільмів-концертів (60 хв.) до невеликих за обсягом коротких музичних блоків із 3–4 творів, подеколи – з одного твору. Це давало можливість заповнювати ефір між програмами, або використовувати їх як завершальну заставку наприкінці денної програми.

«Відображення» (Укртелефільм, реж. В. Скворцов, 1983). Концертна програма, у якій звучать фрагменти творів Є. Станковича: з балету «Ольга», п'єса для скрипки та віолончелі «Весільна народна мелодія», «П'єса для скрипки і фортепіано», «Купальські пісні»,

ІСТОРІЯ

«Алегро Бориса Лятошинського» (1983, вик. Є. Ржанов, В. Червов, Квартет ім. Лисенка).

Є. Станкович «Соната Пікколо» (реж. Г. Рузова. Держтелерадіо СРСР, «Укртелефільм», 1986). Твір Є. Станковича виконують: лауреат міжн. конкурсів А. Винокуров (скрипка), В. Матюхін (ф-но).

З 1984 по 1996 роки в ефірі УТ транслювалася щомісячна програма, яка спочатку була присвячена мистецтву балету – **«Музичні зустрічі»**, автором і ведучою якої була театрознавець Галина Цимбал. Надалі жанрова тематика передачі розширилась і рубрика «У світі балету» стала сегментом програми. У 1985–1986 роках ведучим вже щотижневої програми – альманаху був Левко Колодуб, а згодом музикознавець Наталя Околот. Рубрики: портрети майстрів мистецтв, події, новини, огляди. Хронометраж 45 хвилин. Режисери Нінель Дерюгіна, Тамара Білоусова, Генадій Бульдо, Маргарита Нарбут, Лариса Шульженко, Василь Усенко, редактор Наталя Удовченко.

«Зустрічі без фонограм» 1989–1995 роки. Циклова, щомісячна муз. програма. У студії – розмова з гостями-музикантами. Її виконання муз. творів різних жанрів не під фонограму, а «живцем». Програма позиціонувалась як мистецький супротив фонограмним виступам артистів, що дедалі частіше використовувалось у концертній і телевізійній практиці.

У цей же період вийшла в ефірі УТ програма **«Партитура»**, присвячена академ. музиці. Це були трансляції з Республіканського Будинку звукозапису, де симфонічний оркестр наживо виконував класичні і сучасні академічні твори. На початку музиканти, знавці, диригенти, автори мали вступне слово. Звучала інструментальна, симфонічна, камерна музика.

На державному телебаченні велика увага приділялась **музично-освітнім програмам**. Усередині ефірної сітки існував Освітній канал (з 1983 р. на УТ-1, а з 1992 по 2004 р. на УТ-2). Тривалий час створювався цикл телепередач «Музика. Шкільний екран». Низка передач про композиторів-класиків вироблялась з освітньою метою для глядачів шкільного віку. Вони багаторазово повторювалися в ефірі УТ-1 та УТ-2

протягом наступного десятиліття. Існувало декілька рубрик, які розділяли жанри музичного мистецтва. Режисерсько-редакторська група залучала експертів-музикознавців, які ставали авторами, сценаристами і ведучими цих передач.

«З 1983 по 1987 рік створено цикл з телепередач **«Музика. Шкільний екран»**. Автор і ведуча – музикознавець Ірина Ходоровська, режисер Микола Молодит, редактор Альона Щербатюк.

У циклі **«Казка в музиці»** звучала опера Кирила Стеценка «Лисичка, Котик і Півник», показувались уривки з балету «Лускунчик» П. Чайковського у виконанні дитячого ансамблю танцю Солом'янського Палацу для дітей та юнацтва (хореограф О. Майорова), симфонічна казка С. Прокоф'єва «Петрик і вовк» у виконанні оркестру.

Цикл **«Класична музика»** представлений твором М. Мусоргського «Картинки з виставки» у виконанні піаністки Лариси Георгієвої, «Ленінградською симфонією» Д. Шостаковича, уривками з опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», з опери Г. Майбороди «Арсена» (обидві у виконанні артистів Національного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка), уривки з опери О. Бородіна «Князь Ігор» (виконання артистів Большого театру). Школярів також знайомили з камерно-інструментальними та камерно-вокальними музичними творами.

У межах музично-освітніх програм створено цикл передач про російських композиторів, чиї твори були пов'язані з українською культурою. Режисер Т. Міллер, музичний редактор-музикознавець, кандидат мистецтвознавства А. Калениченко.

«Микола Римський-Корсаков і Україна» (звучали уривки з опер «Ніч перед Різдом», «Майська ніч» і твір «Малоросійська фантазія»), **«Михайло Глінка і Україна»** (пісні і романси на вірші В. Забіли «Гуде вітер вельми в полі», «Не щебечи соловейку»), фрагменти з опери «Руслан і Людмила»), **«Петро Чайковський і Україна»** (уривки з опери «Черевички», фрагмент з «Української симфонії» № 2, фрагмент балету «Лебедине озеро»).

1985–1990 роки. Блок музично-освітніх **програм про українських композиторів**. Автор і ведуча Галина Степанченко.

ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)

«Яків Степовий»: романс «Степ», нар. пісні в обр., Прелюдія пам'яті Шевченка.

«Левко Ревуцький»: Пісня для ф-но, уривки з Концерту для ф-но с оркестром (Ржанов), з Симфонії, з Кантати «Хустина», «Микола Леонтович». Прелюдія без слів для хору (вик. Хор Консерваторії (дир. П. Муравський), оброб. пісень «Дударик», «Щедрик».

«Микола Лисенко»: обробки для голосу і ф-но, романси, уривки з кантати «Б'ють пороги (вірші Т. Г. Шевченка), част. увертюри з опери «Тарас Бульба», «Молитва за Україну», сл. О. Кониського. «Про українську народну пісню». Над передачею працювали: М. Гримич, М. Гагаріна та ін. – К.: НТУ, ТО «Наука», 1996. «Творчість Станіслава Людкевича». – К.: НТУ, 1997. **«Творчість Віктора Косенка»:** Вед. та авт. сц. Л. Олійник; Над пер. прац.: М. Кусмідар, В. Соколов та ін. – К.: НТУ, ТО «Наука і культура», 1999.

ФОЛЬКЛОР. Могутній імпульс «фольклорної хвилі», що розпочався ще з 1960-х років, сприяв зростанню популярності народної пісенності. Невичерпним джерелом творчості для українських композиторів завжди були народні пісні, адже в них зберігався характер народу, події історії, звичаї.

Є. Станкович «На верховині» (реж. В. Скворцов, «Укртелефільм», 1985). У концерті звучать твори композитора: «Триптих» – «Колисанка», «Весілля», «Імпровізація». Виконують А. Баженов (скрипка), Н. Магомедбекова (ф-но).

Існує велика спадщина, що складається з народних пісень в обробці знаних вітчизняних майстрів музики від класиків до сучасних.

«Дума» фільм-концерт (реж. О. Бійма, Держтелерадіо СРСР, «Укртелефільм», 1986). Сюжетний фільм-концерт за участю нар. артистів СРСР А. Солов'яненка та М. Стефюк, з. а. УРСР О. Юхименка, Я. Щербатєєва, Є. Берези, Держ. засл. капели бандуристів УРСР п/к н. а. УРСР М. Гвоздя, артистів Держ. засл. академ. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки. Звучать укр. нар. пісні: «Гей, я козак з України», «Зеленеє жито», «Ти казала прийди, прийди», «Чом дуб не зелений», «Там, де Ятрань круто в'ється», «Ой, чом не прийшов», «Вечір на дворі», «Ой, не пугай, пугаченьку», «Козак від'їжджає»,

«Їхав козак на війноньку», «Ой, на горі та жінці жнуть», «Ти до мене не ходи», «То в колисці, то в коробці», «Як ішов я з Дебrecина» в обр. М. Лисенка, М. Леонтовича, П. Демуцького, О. Мінківського, В. Кирейка, М. Гвоздя, Г. Верети, М. Різоля, А. Бобиря, К. Котенка, В. Лобка.

Композитори акцентували в народній музиці й піснях національну своєрідність, типову характерність, етнічний колорит і мелодійний рельєф. В ефірі УТ виконавці з академічною вокальною манерою дедалі більше співають українські народні пісні в обробці вітчизняних композиторів.

«Краю мій рідний» (реж. О. Бійма, Укртелефільм, 1984). У концертній програмі звучать укр. нар. пісні в обр. М. Леонтовича, П. Демуцького, О. Мінківського, М. Буравського, пісні композиторів: С. Людкевича, А. Пашкевича на вірші Д. Луценка у виконанні засл. капели бандуристів УРСР, н. а. СРСР Дмитра Гнатюка, н. а. УРСР Марії Стеф'юк.

«Взяв би я бандуру» (реж. О. Бійма, «Укртелефільм», 1985). Укр. нар. пісні виконує н. а. СРСР А. Солов'яненко в супроводі Держ. засл. капели бандуристів УРСР: «Стоїть гора висока», «Їхав козак за Дунай», «Чорнії брови, карії очі» (обр. М. Гвоздя), «Місяць на небі» (обр. О. Мінківського), «Як ішов я з Дебrecина додому» (обр. Г. Верети).

Наприкінці 1970-х – середині 1980-х років якісно підвищився виконавський рівень аматорських колективів, звання «народний» у всесоюзному масштабі отримало понад 10 тис. творчих об'єднань, окремі колективи стали «державними». Кількість радянських людей, що займалися аматорською творчістю, порівняно з попереднім десятиріччям – зросла від 9 до 30 млн. Самодіяльна творчість визначалася як соціальне явище. Вважалося, що окрім активного творчого залучення широких мас до культури, самодіяльну творчість необхідно розглядати як сферу соціальної активності робітників і службовців, що збільшує творчий потенціал і безпосередньо у виробничому процесі.

«Пісні волинських озер» (реж. Ю. Суярко «Укртелефільм», Держтелерадіо СРСР, 1982). Волинський держ. укр. нар. хор виконує укр. нар. пісні «Ой як була я у матін-

ІСТОРИЯ

ки своєї», «Ой у полі нивка», «Виступали козаченьки», авторські пісні О. Пашкевича «Пісня про Волинь» та «Отцовское сердце» (сл. Д. Луценка), «Земля наша милая» (сл. І. Гурковського), М. Стефанишина «Заграй, сопілочко» (сл. А. Богачука), вок-хореогр. композицію «Волинські притупи», «Волинська полька», К. Домінчена «Святкову увертюру». Солісти Г. Мельник, М. Лазука. Худож. кер. хору О. Пашкевич, кер. оркестру Я. Пятачук, балетмейстер І. Богданець.

«Уторопські співаночки» (реж. А. Савченко, «Укртелефільм», Держтелерадіо СРСР, 1983). Концерт ансамблю пісні й танцю «Смерічка» школи-восьмирічки с. Уторопи Косівськ. р-ну Івано-Фр. обл. Звучать сучасні укр. нар. пісні та авторські пісні худож. кер. ансамблю, директора школи, засл. учителя УРСР, з. д. м. УРСР Я. Грабовецького.

«Карпатські джерела» (сцен. О. Стельмашенко, реж. О. Бійма, Укртелефільм, Держтелерадіо СРСР, 1986). Сюжетний фільм-концерт за участю жителів сіл Суходіл, Лука, Пуків, Вербівці, Прокурава, Космач, Вібче, Верхній Ясенів, Кривопілля, Фетьків, м. Коломия, смт. Верховина Івано-Фр. обл. Виконуються укр. нар. пісні: «Попід садочок», «Ой, що то за селом», «Ой, по горі, по долині», «Ой, світив місяць», «Коровай», «Ой, ми хлопці», «А я дримбу купувала», «Там у лісі», «Я писала писаночку», «Ой, казала мені мати», «Ой, летіла зозуленька».

Художня самодіяльність була невід'ємною частиною всієї музичної культури. Широкого розвитку набув хоровий спів, який поділявся на два види – академічний і народний. Основними жанрами народного хорового співу стали пісні, обряди, твори професійних і самодіяльних композиторів. Крім того, в народному хоровому колективі широко застосовуються хореографія, режисура (постановка обряду) твору, інструментальний супровід, різновиди ансамблів, виконання сольних номерів.

У напрямі інтересу до народної музики в ефірі з'явилися концерти інструментальної музики, що виконувалась на народних інструментах.

«Віночок» (реж. Б. Неберідзе, Укртелефільм, 1984). Концертний ролик. Нар. музика в обр. Д. Попичука і М. Різоля звучить у

виконанні ансамблю сопілкарів та ансамблю «Троїсті музики» оркестру нар. інструментів.

«Українські наспіви» (реж. Г. Рузова, «Укртелефільм», 1987). Укр. вок. та інстр. музика у виконанні з. а. України О. Марцинківського та ансамблю «Джерело». Виконавці: Ю. Яценко – кобза, О. Яценко – кобза, Є. Собченко – бандура, В. Камінський – ліра, В. Мищенко – рожок. Звучать твори композиторів: В. Цейтц – «Візерунки», В. Кирейка – «Рондо», «Дума», М. Дремлюги – «Баркарола», А. Коломійця – «Гра веснянка», а також укр. нар. пісні «Ой у полі криниченька», «Їхав козак за Дунай», «Гречаники», «Одна гора висока», «Гаю, гаю, зелен розмаю» (обр. Б. Марцинківського).

«Циганські пісні» (реж. Б. Неберідзе, «Укртелефільм», 1984). У фільмі-концерті артист Ю. Коржов виконує циганські пісні: «Дві гітари» (стар. романс), «Дві дівчини» (муз. і сл. М. Бузилева), «Кінь буланій» та «Циганська пісня» (муз. і сл. нар.), «З бубном і гітарою» (муз. і сл. Б. Курчишвілі).

«Дороги кобзарські» (сцен. С. Грица, реж. О. Бійма, «Укртелефільм», на замовл. Держтелерадіо СРСР, 1988). Про історію кобзарства в Україні. У фільмі знялися: родина капітана Чорномор. пасажирського флоту О. Кіндрачука (м. Ялта), інженер-технолог, дослідник, автор біографічного довідника про кобзарів-бандуристів Б. Жеплинський (м. Львів), художник Г. Ткаченко (м. Київ), бандурист І. Рачек (с. Ловирково Чернігівської обл.), композитор, н. а. УРСР М. Колеса (м. Львів), викладач педучилища О. Нирко (м. Ялта) та ін. У фільмі звучать укр. пісні й думи: «Дума про Марусю Богуславку», «Про трьох братів Азовських», «Дума про старого козака», «Дума про Байду» та ін.

Художня самодіяльність була чимось на зразок «творчих лабораторій», прообразами сучасних продюсерських центрів: завдяки народній художній творчості українська музична культура поповнилася багатьма новими іменами виконавців. Народні хори й ансамблі акумулювали кращих виконавців з художньої самодіяльності, які отримували професійні навички і ставали відомими солістами, найяскравіші з яких – Раїса Кириченко та Ніна Матвієнко. Їхній творчий шлях – від солісток народних хорів до народних артисток України.

*ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)*

Раїсу Кириченко назвали «берегинею української пісні». Починала як солістка Черкаського народного хору. Пісні з її репертуару – «Чураївна», «Я козачка твоя», «Жіноча доля», «Мамина вишня» – вважаються класикою української пісні.

«Тополина земле» (реж. О. Бійма, «Укртелефільм», Держтелерадіо СРСР, 1982). Сюжетний фільм-концерт за участю укр. співачки, н. а. УРСР Р. Кириченко. Розповідає про свою творчість, виконує укр. нар. пісні («Коло мої хати зацвіли блавати», «Тиха вода», «Ой не плавай, лебедоньку»), а також пісні композиторів В. Філіпенка («Тополина земле», сл. М. Сингаївського), О. Пашкевича («Хата моя, біла хата», сл. Д. Луценка, «Синові», сл. В. Симоненка), Є. Кухарця («Земле, моя земле», сл. М. Негоди).

«Чарівниця – вечорниця» Співає Раїса Кириченко (реж. Ю. Некрасов, «Укртелефільм», 1987). Концерт солістки Черкас. обл. філармонії, н. а. УРСР Р. Кириченко. Звучать укр. нар. пісні «Ой, стоїть хата», «Кину кужіль на полицю», «Вітер, вітер», «Наша Аничка», «Ой, на горі два дубки», а також авторські пісні «Була собі Марієчка» (комп. І. Сльота, сл. О. Матійко), «Мамина вишня» (комп. О. Пашкевич., сл. Д. Луценка). У фільмі знялися артисти Держ. засл. акад. укр. народного хору ім. Г. Верьовки.

Велике значення в розвитку української музики має культурна і творча діяльність **Ніни Матвієнко**, яка починала з солістки народного хору ім. Г. Верьовки.

«Співає Ніна Матвієнко» (реж. О. Якимчук, «Укркінохроніка», 1971). Творчий портрет солістки Держ. засл. Укр. нар. хору ім. Г. Верьовки Н. М. Матвієнко. Співачка розповідає про себе, виконує укр. нар. пісні («Ой, пришла весна», «Ой, глибокий колодязю», «Висока верба», «Павочка ходить»). Інтерв'ю А. Авдієвського.

У репертуарі співачки переважають українські народні пісні: календарно-обрядові, побутові, мелодраматичні, пісні-балади, українські пісні XVII–XVIII ст. Є також і твори сучасних українських композиторів – Є. Станковича, Л. Дичко, О. Киви, І. Поклада, І. Кириліної, В. Шумейка, М. Скорика, О. Білаша, Г. Гаврилець та ін.

«Дівочі мрії» (реж. О. Бійма, «Укртелефільм», 1983). Укр. нар. пісні виконує вокальне тріо у складі з. а. УРСР Н. Матвієнко, артистів М. Миколайчук, В. Ковальської. «Хтось у борі гукає», «Нема мого Петруся», «Зелене вино», «Вийди Іваночку» (веснянка), «Роман-зілля», «Ой до бору стежечка», «Дудочка», «Ой попід гай зелененький».

«Ти моя пісне» Співає народна артистка України Ніна Матвієнко (реж. О. Бійма, «Укртелефільм», 1985). У виконанні співачки укр. нар. пісні: «У полі калина», «А в городі», «Летіла зозуля», «Чорноморець, матінко», «Ой у лузі», «Ой через гори».

«Весняні варіації» Співає народна артистка України Ніна Матвієнко (реж. О. Бійма, Держтелерадіо СРСР, «Укртелефільм», 1985). У сюжетному фільмі-концерті звучать укр. нар. пісні в обробці А. Авдієвського – «Веснянка», «Нема мого Петруся», «Туман ярм», «Ой, весною зеленою», «Сірії гуси», «Ой, піду я собі», Є. Станковича – «Глибокий колодязю», Н. Матвієнко – «Ой, мала я чоловічка», «Ой, милий мій», «Ой, ти, дубе», «Ой, до бору стежечка», В. Ковальського – «Вийди, вийди, Іваночку». У фільмі знялися В. Горпенюк, М. Миколайчук, артисти Держ. засл. акад. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки.

З 1987 по 1992 роки щомісяця виходила програма **«Перлини душі народної»**. Автор, ведучий і редактор – Григорій Гдаль, реж. Світлана Блаків, гол. ред. Редакції муз. програм Н. Околот. Програма розповідала про автентичні фольклорні колективи різних етносів України.

З початку 1980-х років відбулося посилення цензурних вимог: у підборі авторів і пісень утілювалося правило – тільки апробовані та офіційно визнані партійними органами артисти. В ефірі звучали пісні у виконанні С. Ротару, Н. Яремчука, А. Кудлай, В. Зінкевича, В. Білоножка, І. Бобула, Л. Сандулеси, М. Гнатюка, В. Удовиченка, П. Зіброва.

«Десять років потому» (реж. Б. Неберідзе, Укртелефільм, 1981). Сюжетний фільм-концерт за участю відомих укр. співаків С. Ротару, Н. Яремчука, В. Зінкевича. У фільмі використані фрагменти з фільму «Червона Рута».

ІСТОРИЯ

«Крилата пісня» (реж. Р. Єфіменко, «Укр-телефільм», Гостелерадио СССР, 1982). Сюжетний фільм-концерт за участю лауреата міжн. і всесоюз. конкурсів естрадної пісні, з. а. УРСР М. Гнатюка. Прозвучали пісні О. Пахмутової («Пісня щастя»), Р. Паулса («Танець на барабані»), Д. Тухманова («Мы с тобой танцуем»), О. Фельцмана («Звездный дождь»), В. Мигулі («Медовый месяц»), К. Мяскова («Старое танго»), М. Гнатюка («Пісня про Київ») на слова М. Добронравова, А. Вознесенського, Є. Євтушенка, В. Харитоновна, М. Рябініна. У фільмі також брав участь ансамбль бального танцю Жовтневого палацу культури м. Києва.

«Співає Назарій Яремчук» (реж. Б. Небієрідзе «Укртелефільм», Держтелерадио СРСР, 1985). Фільм за участю соліста вок.-інстр. ансамблю «Смерічка» Чернів. обл. філармонії, з. а. УРСР Н. Яремчука. У сюжетному фільмі-концерті прозвучали пісні О. Злотника «Зелений гай» (сл. Ю. Рибчинського), «Знову осінь» (сл. С. Литвина), «Святкує день» (сл. М. Куруца), О. Пушкаренка «З новим роком!» (сл. М. Ткача), М. Мозгового «Знову я в гори іду» (сл. Ю. Рибчинського), укр. нар. пісня «Ой, радуйся, земле» (обр. Є. Коваленка).

«Чуєш, мамо» (муз. О. Злотника, сл. М. Ткача), «Як я тебе кохав» (муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського), «Квітка розмарія» (муз. О. Пушкаренка, сл. М. Ткача), «Полісяночка» (муз. Г. Татарченка, сл. В. Крищенко), «Знову осінь» (муз. О. Білаша, сл. Є. Гуцала).

До авторів пісень, які вже тривалий час звучали в ефірі радіо й ТБ, також додалися нові імена – композитори О. Злотник, М. Мозговий, П. Дворський, О. Гавриш і Г. Татарченко. Поетами-піснярами у цей час були Ю. Рибчинський, В. Кудрявцев, В. Крищенко, А. Демиденко, Р. Братунь, А. Драгомирецький, Б. Стельмах, О. Вратарьов, І. Лазаревський, В. Герасимов, Т. Петриненко, І. Білозір.

«Пісні над Дніпром» (реж. Б. Небієрідзе, «Укртелефільм», 1980). Сюжетний фільм-концерт за участю з. а. України А. Мокренка, ВІА «Кобза», тріо бандуристок Київ. філармонії у складі М. Галенко, Н. Писаренко, Т. Грищенко, тріо Мареничів, А. Незовибатька, Н. Цюпа, П. Павлюченко, ансамбля нар. танцю «Горлиця». Виконуються пісні про Дніпро композиторів К. Мяскова «Я люблю

твої тихі затоки» (сл. В. Герасимова), В. Верменича «Пісня про Дніпро» (сл. Г. Бойка), І. Карабиця «Дніпровська вода» (сл. Ю. Рибчинського), О. Злотника «Маки червоні» (сл. В. Герасимова), П. Майбороди «Київський вальс» (сл. А. Малишка), народні пісні в обробці А. Авдієвського «Один місяць сходить» та Є. Коваленка «Ой ти, річенько».

«Пісню вам дарую я» (реж. А. Савченко, «Укртелефільм», 1985). Фільм-концерт за участю естрадних співаків: В. Шпортька («Ти для мене» – муз. О. Спаринського, сл. К. Кулішова, «В твоїх очах» – муз. О. Зуєва, сл. Г. Коршака, «Звездный час» – муз. В. Ільїна, сл. Ю. Рибчинського, «Мій Київ» – муз. І. Карабиця, сл. В. Герасимова), В. Білоножка («Твой старый дом» – муз. Г. Татарченка, сл. О. Вратарьова, «Калиновий міст» – муз. І. Поклада, сл. О. Вратарьова, «Есть много девушек хороших» – муз. І. Дунаєвського, сл. В. Лебедева-Кумача, «Возвращайся всегда» – муз. О. Злотника, сл. Б. Ценова), Л. Сандулеси («Небо родини» – муз. А. Святогорова, «Сонячні птахи» – муз. Ю. Ісарова, сл. В. Герасимова), з. а. УРСР А. Кудлай («Чуєш, мамо» – муз. О. Злотника, сл. М. Ткача), «Квіти дитинства» (муз. В. Ярцева, сл. Б. Касієва).

За часів існування радянської імперії СРСР – телебачення перебувало під пильним контролем Комуністичної партії і виконувало її ідеологічне замовлення. Більшості радянських глядачів було доступно всього два-три телеканали. Усі передачі повинні були пройти контроль цензури, яка в той час була вкрай жорсткою. Програми показувалися в запису, в прямому ефірі глядач міг побачити хіба що трансляції з'їздів КПРС, паради і деякі спортивні змагання.

Ситуація змінюється в епоху перебудови і гласності. Головним напрямом розвитку телебачення стала поява нових суспільно-політичних програм, у яких знаходили відображення різноманітні ідейні течії того часу. Телебачення початку і кінця 1980-х років – це не просто два різних списки телепрограм, а два різні світи, які не мають нічого спільного. У середині десятиліття почалася нова епоха в країні й відповідно на телебаченні. Зміни торкнулися і музичного телевізійного контенту на українському телебаченні, про що мова піде у наступній статті.

**ДІАНА ДЗЮБА. МУЗИКА В ЕФІРІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ:
ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (1939–1985)**

Джерела та література

1. Епоха Першого. URL : http://1tv.com.ua/programs/epoha_pershogo.
2. Мащенко І. Г. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу. Київ : Україна, 2005. 381 с.
3. Мащенко І. Г. Українське телебачення: штрихи до портрета. Київ : Ай-Пі-Київ, 1995. 294 с.
4. Пашин М. П. Як створюються телевізійні передачі. *Товариство для поширення політичних і наукових знань*. Київ : 1956. 36 с.
5. Цвик В. Украинское телевидение: Опыт, практика, проблемы. Київ : Мистецтво, 1985. 183 с.
6. Щербатюк Т. В. Сьогодні, тридцять років тому... *Мистецька трибуна*. № 11. 1981. С. 187–191.

References

1. Epokha Pershogo. [Epoch of the First]. URL: http://1tv.com.ua/programs/epoha_pershogo.
2. Mashhenko I. Gh. (2005) Khronika ukrajinsjkojho radio i telebachennja v konteksti svitovogho audiovizual'nojo procesu [The Chronicle of Ukrainian Radio and Television in the Context of the World Audiovisual Process, Kyiv : Ukraine, 381 p.
3. Mashhenko I. Gh. (1995) Ukrajinsjke telebachennja: shtrykhy do portreta [Ukrainian TV: strokes to the portrait]. Kyiv : IP-Kyiv.
4. Pashhyn M. P. (1956) Jak stvorjuyutsja televizijni peredachi [How TV shows are created]. Kiev : Society for the dissemination of political and scientific knowledge.
5. Tsvik V. V. (1985) Ukrainskoe televidenie: Opyt, praktika, problemy. [Ukrainian television: Experience, practice, problems]. Kiev : Art.
6. Shherbatjuk T. B. (1981) Cjoghodni, trydcjatj rokiv tomu... [Today, thirty years ago...]. *Mystecjka trybuna [The Artistic Tribune]*, no. 11, p. 187–191.

SUMMARY

Music existence in television air has been started almost immediately after the first television broadcasts in February, 1939. Musical works are included into the visual structure of the whole television content – from news till advertisement.

The relevance of this study is caused with the inadequate investigation and understanding of the ‘music on television’ phenomenon in Ukrainian television air. This means not only specialized music channels, which have been created in Ukraine in the XXI century, but the entire complex of various musical production of television content since the beginning of television functioning in the country since the late 1930s.

A wide range of musical programs on Ukrainian television UT from 1951 till 1985 is considered in the article. Diverse music genres, styles and trends, like folk and pop, symphonic and chamber music, opera and choral music have been presented in television programs during the whole period. The terrifying shifts in the political, social and cultural life of that time state, including Ukraine, have happened in the mid-1980s. The TV sphere has not avoided these changes as well.

The research is carried out after the video materials stored in the archives of the First National TV channel and *Ukrtelemfilm* studio. The article authoress has also used the archival materials of the periodicals *Radio Programs*, *Evening Kyiv*, *Kyiv Says*, *Ukraine Says and Shows*. Television programs have been published in them in various historical periods.

Content analysis has shown the airtime rebalancing for different segments of musical art, depending on the specific historical period. The proposed article is only an introduction into the investigation on the issues of music television content as an integral and important part of national television, which has its own functions, its artistic and aesthetic specifics, genres of programs, forms of production and audience.

The article is intended for scientists, teachers and students of art and media educational institutions.

Keywords: history of television, Pershyi Natsionalnyi, UT, UA: Pershyi, musical program.